

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Ελληνικές ερμηνείες της Συνθήκης της Λωζάνης και στρατηγικοί στόχοι από το τέλος
του Ψυχρού πολέμου μέχρι σήμερα.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αντώνιος Παππάς

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή
Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής (Επιβλέπων)
Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Καθηγητής
Ειρήνη Χειλά, Καθηγήτρια

Copyright © Αντώνιος Παπάς, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Την παρούσα εργασία αφιερώνω στη σύζυγό μου Μαρία
και στα παιδιά μου Βασίλειο και Παναγιώτη*

Συντομογραφίες

ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

ΔΔΧ: Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης

ΔΘ: Δίκαιο της Θάλασσας

ΔΔ: Διεθνές Δικαστήριο

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΥΠΕΞ: Υπουργείο Εξωτερικών

ΥΚ: Υφαλοκρηπίδα

FIR: Flight Information Region

IATA: International Air Transport Association

ICAO: International Civil Aviation Organization

NOTAM: Notice to Air Missions

NATO: North Atlantic Treaty Organization

UNCLOS: United Nations Convention on the Law of the Sea

Ευχαριστίες

Ως την ελάχιστη δυνατή μνεία οφείλω να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της παρούσας διπλωματικής εργασίας και ιδιαίτερα:

Τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Κωνσταντίνο Υφαντή, για τη συνεχή υποστήριξή του και τις πολύτιμες επισημάνσεις του κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Την σύζυγό μου Μαρία, για την υποστήριξη, την αμέριστη συμπαράσταση και τη συνεχή ενθάρρυνση της σε όλη τη διάρκεια της καριέρας και των σπουδών μου, χωρίς την οποία δε θα είχα καταφέρει τίποτα μέχρι σήμερα.

Επιπλέον, είμαι ευγνώμων στα παιδιά μου, Βασίλειο και Παναγιώτη, που καθημερινά μου ομορφαίνουν τη ζωή και με κάνουν υπερήφανο.

Τέλος, ευχαριστώ τους γονείς μου, που με κόπο με ανέθρεψαν και με σπούδασαν και πάνω απ' όλα τον Θεό.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	13
Κεφάλαιο πρώτο	15
Η Συνθήκη της Λωζάνης.....	15
1.1 Γενικά.....	15
1.2 Η Συνθήκη της Λωζάνης και λοιπές διεθνείς πράξεις	16
1.3 Το εδαφικό ζήτημα.....	18
1.4 Ανταλλαγή πληθυσμών και μειονότητες.....	19
Κεφάλαιο δεύτερο.....	22
Η λειτουργία της Συνθήκης, οι τουρκικές διεκδικήσεις και οι ελληνικές ερμηνείες.	22
2.1 Γενικά.....	22
2.2 Θέματα Νησιών	22
2.2.1 Λήμνος-Σαμοθράκη	22
2.2.2 Στρατικοποίηση-Οχύρωση λοιπών νήσων.....	24
2.3 Αιγιαλίτιδα ζώνη.....	26
2.4 Ίμια	27
2.5 Θέμα FIR Αθηνών	28
2.6 Θέμα Μειονοτήτων.....	30
2.6.1 Τα Σεπτεμβριανά 1955	31
2.6.2 Οι μουσουλμάνοι της Θράκης	32
2.6.3 Η τακτική του Τουρκικού κράτους.....	32
2.7 Θέμα Υφαλοκρηπίδας	34
2.8 Πατριαρχείο.....	35
Κεφάλαιο τρίτο	37
Στρατηγικοί στόχοι της Ελλάδας από το τέλος του Ψυχρού πολέμου έως σήμερα	37
3.1 Γενικά.....	37
3.2 1974- 1990.....	38
3.2.1 Η Υφαλοκρηπίδα	39
3.2.2 Ο εναέριος χώρος του Αιγαίου	40
3.3 1990(Τέλος του Ψυχρού Πολέμου)-1996.....	41
3.4 1996(Ίμια)-2000	44
3.5 2000- 2009.....	46
3.6 2009- 2019(Ο Νεο-Οθωμανισμός)	47
3.6.1 Ο νεο-οθωμανισμός και η μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη	48
3.6.2 Ο νεο-οθωμανισμός και η Ελληνική μειονότητα στην Τουρκία.....	48
3.6.3 Ψυχολογική πίεση	49

3.6.4	Πραξικόπημα στην Τουρκία	51
3.7	2019-Σήμερα (Μάιος 2023). Γαλάζια πατρίδα.....	52
3.7.1	Η Στρατηγική της Διπλωματίας της Ελλάδας.....	54
	Συμπεράσματα	55
	Πηγές – Βιβλιογραφία.....	61
	Παραρτήματα.....	63
	Παράρτημα 1. Η Σύμβαση της Λωζάνης, περί ανταλλαγής ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών.	63
	Παράρτημα 2. Άρθρα της Συνθήκης της Λωζάνης, (37-45).....	64
	Παράρτημα 3. Δήλωση Αποδοχής της αρμοδιότητας του Διεθνούς Δικαστηρίου από την Ελλάδα.....	68
	Παράρτημα 4. Casus Belli, της Τουρκίας για την Ελλάδα.....	69
	Παράρτημα 5. Οι Όροι για Συμφωνία του Φθινόπωρου του 2003, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.....	70

Ελληνικές ερμηνείες της Συνθήκης της Λωζάνης και στρατηγικοί στόχοι από το τέλος του Ψυχρού πολέμου μέχρι σήμερα.

Αντώνιος Παππάς

Περίληψη

Στις 24 Ιουλίου 1923, ένα χρόνο μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, υπογράφονταν στη Λωζάνη η Συνθήκη Ειρήνης μεταξύ των νικητριών συμμαχικών δυνάμεων του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και της κεμαλικής Τουρκίας. Η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάνης καθόρισε τα σύνορα Ελλάδος και Τουρκίας, στη Θράκη και το Αιγαίο. Στη Θράκη ως σύνορο καθορίστηκε ο ρους του Έβρου ποταμού, πλην του Κάραγατς που δόθηκε στην Τουρκία. Στο Αιγαίο επικυρώθηκε η ελληνική κυριαρχία σε όλες τις νήσους (ανεξαρτήτως μεγέθους) πλην Ίμβρου, Τενέδου, Λαγουσών και όσων βρίσκονται μέχρι 3 ν.μ. από τις μικρασιατικές ακτές, που ανήκουν στην Τουρκία και της Δωδεκανήσου που δόθηκε στην Ιταλία, η οποία την παραχώρησε στην Ελλάδα το 1947. Ταυτόχρονα η Συνθήκη περιέλαβε διατάξεις για την προστασία της Ελληνικής μειονότητας της Κωνσταντινούπολης, της μουσουλμανικής στη Θράκη και του ελληνικού πληθυσμού της Ίμβρου και Τενέδου (ειδικό διοικητικό καθεστώς).

Η Τουρκία από την επομένη της Λωζάνης εφάρμοσε πολιτική εξαναγκασμού του ελληνικού πληθυσμού σε έξοδο από το έδαφός της. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου προσπάθησε να υφαρπάξει ελληνικά νησιά και στη συνέχεια να της δοθεί η Δωδεκάνησος. Το Σεπτέμβριο του 1955 με την ανοχή της πολιτείας, ένα ανθελληνικό κίνημα Τούρκων πολιτών κάνοντας βιαιοπραγίες και έκτροπα στην Κωνσταντινούπολη, σηματοδότησε την έναρξη της αθρόας εξόδου της Ελληνικής μειονότητας, με αποτέλεσμα σήμερα αυτή να έχει σχεδόν εξαλειφθεί. Πρόβαλε όμως έντονα τις αξιώσεις της όταν βρήκε την Ελλάδα αδύνατη, όσο ποτέ άλλοτε, μετά το 1974 και την μεταπολίτευση. Άρχισε με τις διεκδικήσεις στην υφαλοκρηπίδα του Β.Α. και Κεντρικού Αιγαίου για να συνεχίσει αργότερα σε όλο το Αιγαίο. Μετά δε την εισβολή της στη Κύπρο επέκτεινε τις διεκδικήσεις της και στον εναέριο χώρο του Αν. Αιγαίου. Σήμερα, εκατό χρόνια μετά την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης της Λωζάνης, το μόνο που δεν αμφισβητείται από τουρκικής πλευράς είναι τα σύνορα του Έβρου. Η Ελλάδα σε όλο το παραπάνω διάστημα, σεβάστηκε τις υποχρεώσεις της που απέρρεαν από τη Συνθήκη, παρά τις τουρκικές παραβιάσεις της και διεκδικήσεις σε βάρος της.

Η Τουρκική πολιτική μετά το 1974 και ειδικά μετά το 1990 έχει καθαρά

επεκτατικό χαρακτήρα. Αποσκοπεί αφενός στην ανατροπή του Status quo του Αιγαίου, δηλαδή ουσιαστικά την αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάνης του 1923, αφετέρου την εγκαθίδρυση της «ηγεμονίας της» στον ευαίσθητο αυτό χώρο της Μεσογείου. Έτσι αναπόφευκτα, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις βρίσκονται σε μόνιμη διένεξη, από υπαιτιότητα της Τουρκίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα τελευταία χρόνια η Τουρκία επιδεικνύει μια εξαιρετική ικανότητα προσαρμογής στα νέα γεωστρατηγικά δεδομένα, αναπτύσσοντας μια πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική, με πρωτοβουλίες και παρεμβάσεις. Ειδικά τον τελευταίο καιρό η Τουρκία δεν περιορίζεται μόνο στο σχεδιασμό εκτέλεσης επιθετικών ενεργειών, οι οποίες είναι δυνατό να εκδηλωθούν ανά πάσα στιγμή. Η Τουρκία πέρασε το φράγμα των απειλών και προβαίνει σε ενέργειες οι οποίες, με τον ένα ή άλλο τρόπο, αλλάζουν το εδαφικό και κυριαρχικό καθεστώς εις βάρος της Ελλάδας.

Η Ελλάδα καλείται να εφαρμόζει μια αποτρεπτική στρατηγική από το τέλος του Ψυχρού πολέμου έως σήμερα στη σχέση της με την Τουρκία και τα προβλήματα στο Αιγαίο, η οποία θα εξασφαλίζει όχι μόνον την αποτροπή μιας γενικευμένης σύρραξης, αλλά και στην αποφυγή εκπλήρωσης μικρών ή μεσαίων πολιτικών στόχων της Τουρκίας, τους οποίους οι ηγέτες της αντίπαλης χώρας επιδιώκουν να εκπληρώσουν με απειλές ή ενέργειες χαμηλής έντασης.

Λέξεις – κλειδιά : Συνθήκη, Λωζάνη, Υφαλοκρηπίδα, Ελλάδα, Τουρκία

Greek interpretations of the Treaty of Lausanne and strategic objectives from the end of the Cold War until today.

Antonios Pappas

Abstract

On July 24, 1923, one year after the Asia Minor Disaster, the Peace Treaty was signed in Lausanne between the victorious allied powers of World War I and Kemalist Turkey.

The Peace Treaty of Lausanne defined the borders of Greece and Turkey, in Thrace and the Aegean. In Thrace, the course of the Evros river was determined as the border, except for Karagats, which was given to Turkey. In the Aegean, Greek sovereignty was ratified over all the islands (regardless of size) except Imbros, Tenedos, Lagos and those located up to 3 N.M. from the coasts of Asia Minor, which belong to Turkey and the Dodecanese which was given to Italy, which ceded it to Greece in 1947. At the same time the Treaty included provisions for the protection of the Greek minority of Constantinople, the Muslim minority in Thrace and the Greek population of Imbro and Tenedou (special administrative status).

From the day after Lausanne, Turkey implemented a policy of forcing the Greek population to leave its territory. During the Second World War it tried to seize Greek islands and then to be given the Dodecanese. In September 1955, with the tolerance of the state, an anti-Greek movement of Turkish citizens committing acts of violence and deviance in Constantinople, marked the beginning of the mass exodus of the Greek minority, with the result that today it has almost been eliminated. But she strongly asserted her claims when she found Greece impossible, as never before, after 1974 and the post-colonialism. It started with the continental shelf claims of B.A. and Central Aegean to continue later throughout the Aegean. After its invasion of Cyprus, it extended its claims to the airspace of the Upper Aegean. Today, one hundred years after the signing of the Peace Treaty of Lausanne, the only thing that is not disputed from the Turkish side is the borders of the Evros. Throughout the above period, Greece respected its obligations arising from the Treaty, despite the Turkish violations and claims against it.

Turkish policy after 1974 and especially after 1990 has a purely expansionist character. It aims, on the one hand, to overturn the Status quo of the Aegean, that is, essentially to revise the Treaty of Lausanne of 1923, and on the other hand, to establish its "hegemony" in this sensitive area of the Mediterranean. Thus inevitably, Greek-Turkish relations are in permanent conflict, due to Turkey's fault. There is no doubt that in recent

years, Turkey has demonstrated an exceptional ability to adapt to the new geostrategic data, developing a multidimensional foreign policy, with initiatives and interventions. Especially lately, Turkey is not limited only to planning to carry out aggressive actions, which can occur at any time. Turkey has crossed the barrier of threats and is taking actions which, in one way or another, change the territorial and sovereign regime to the detriment of Greece.

Greece is called upon to implement a deterrent strategy from the end of the Cold War until today in its relationship with Turkey and the problems in the Aegean, which will ensure not only the prevention of a generalized conflict, but also the avoidance of the fulfillment of small or medium political goals of Turkey, which the leaders of the rival country seek to fulfill with threats or low-intensity actions.

Keywords: Treaty, Lausanne, continental shelf, Greece, Turkey

Εισαγωγή

Η Ελλάδα και τη Τουρκία, δυστυχώς καταδικασμένοι εχθροί, από την ιστορία και την γειτνίαση, βρίσκονται στη γραμμή της αντιπαράθεσης δεκαετίες τώρα και ισορροπούν για μια ακόμη φορά σε τεντωμένο σχοινί. Από την λήξη του Β΄.Π.Π. και εντεύθεν, οπότε τα σύνορα διαμορφώθηκαν στη σημερινή τους μορφή, η ένταση κυριαρχεί μεταξύ των δύο χωρών. Η επεκτατική διάθεση των γειτόνων Τούρκων, σταθερή, αναζητεί κάθε φορά ευκαιρίες για να προβάλει ολοένα και περισσότερες διεκδικήσεις, κυρίως στον γεωγραφικό χώρο του Αιγαίου. Όταν δεν τις βρίσκει, τις κατασκευάζει. Όπως πρόσφατα συνέβη με τα Ίμια. Τα επεισόδια αλλεπάλληλα, φέρουν τις δυο χώρες συχνά στα πρόθυρα ενός γενικευμένου πολέμου.

Αυτό που επιδιώκει σίγουρα η Τουρκία είναι η αλλαγή του status quo του Αιγαίου για ωφέλειά της. Η Στρατηγική που ακολουθεί για να πετύχει το σκοπό της είναι μία «Αδιαλλαξία». Αυτή εκδηλώνεται με συνεχή αμφισβήτηση, συνεχείς διεκδικήσεις σε όλα τα θέματα που αφορούν το Αιγαίο και έχουν ιστορικά καθοριστεί με συνθήκες και συμβάσεις. Ένας βασικός παράγοντας που συντηρεί την στάση αυτή της Τουρκίας ιδίως τα τελευταία χρόνια είναι σίγουρα η ευνοϊκή για την Τουρκία αλλαγή του παγκόσμιου σκηνικού, αλλά και κυρίως η «εντύπωση» υπεροχής έναντι των γειτόνων της, που την δημιουργεί ο εντατικός εξοπλισμός και οι σχέσεις της με τις ΗΠΑ.

Μπροστά στην Τουρκική απειλή που «ειρηνικά» εκφράζεται με την επιθυμία αναθεώρησης των Συνθηκών θέτοντας σαν βάση ότι όλες οι διαφορές με την Ελλάδα έχουν πολιτικό χαρακτήρα και όχι νομικό, η Ελλάδα καλείται να αναπτύξει μια «αποτρεπτική» για την Τουρκία πολιτική, αυξάνοντας τις δαπάνες της για την εθνική άμυνα. Αυτό όμως σίγουρα δεν αρκεί για να εξασφαλισθούν οι αξίες και τα εθνικά ιδεώδη που κατακτήθηκαν με αγώνες και θυσίες. Όλα τα ζητήματα που εγείρουν οι Τούρκοι και αφορούν το Αιγαίο, εκτός ίσως της υφαλοκρηπίδας είναι σαφώς αδιαπραγμάτευτα και χωρίς καμία αμφισβήτηση από κανένα έλληνα. Αυτό όμως που αλλάζει καθημερινά με την δημιουργία νέας τάξης πραγμάτων, είναι τα επιχειρήματα που αναδεικνύει η Τουρκική πλευρά. Έτσι η Ελλάδα είναι αναγκασμένη να προσαρμόζει κάθε φορά τις θέσεις της στις διεθνείς συγκυρίες αλλά πάντα στα πλαίσια των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου και των Διεθνών Συμφωνιών και Συμβάσεων ώστε να εξασφαλίζεται η εθνική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα.

Η παρούσα εργασία αφού παρουσιάσει τις ελληνικές ερμηνείες της συνθήκης της Λωζάνης θα προσπαθήσει να απαντήσει στο ερώτημα, ποια ήταν η ελληνική στρατηγική και οι στόχοι απέναντι στην τακτική της Τουρκίας από το πέρας του ψυχρού πολέμου έως

σήμερα. Η παρούσα εργασία θα έχει την ακόλουθη δομή. Αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση των βασικών σημείων της Συνθήκης της Λωζάνης για τα ελληνοτουρκικά. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται η λειτουργία της συνθήκης από την στιγμή της υπογραφής της και έπειτα καθώς και οι ελληνικές ερμηνείες της συνθήκης πάνω στις τουρκικές διεκδικήσεις. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται η ελληνική στρατηγική και οι στόχοι της Χώρας μας σε περιόδους από το πέρας του ψυχρού πολέμου έως σήμερα.

Κεφάλαιο πρώτο

Η Συνθήκη της Λωζάνης

1.1 Γενικά

Η συνθήκη της Λωζάνης υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου του 1923 και ορίζει ουσιαστικά τα σύνορα της σύγχρονης Τουρκίας κατά την μετεξέλιξη της από Οθωμανική Αυτοκρατορία σε κράτος. Σε αυτήν συμμετείχαν αφ' ενός μαζί με την Ελλάδα, οι ισχυρές δυνάμεις τη επικρατούσας Αντάντ του Α' Παγκοσμίου πολέμου, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιαπωνία, η Ιταλία, η Ρουμανία, η Γαλλία και η Γιουγκοσλαβία ή – όπως αναφέρεται και επίσημα στη συνθήκη- το Σέρβο- Κροατό- Σλοβενικόν κράτος και αφ' ετέρου η Τουρκία.

Ο σκοπός της συνθήκης προέβλεπε *«την αποκατάσταση της ειρήνης και την οργάνωσή της πάνω σε νέες βάσεις στο γεωγραφικό πεδίο που εκτείνεται από το νοτιοανατολικό άκρο της ευρωπαϊκής ηπείρου ως τις βορειοδυτικές παρυφές της Μέσης Ανατολής»*¹. Αν και η συνθήκη περικλείει σε διάφορα σημεία της, τις παραπάνω χώρες, ωστόσο το μεγαλύτερο μέρος αφορούσε σχεδόν αποκλειστικώς την Τουρκία. Ρύθμιζε τα σύνορά της, τις οικονομικές και λοιπές εκκρεμότητές της, με τα συμβαλλόμενα κράτη, τον διάπλου των στενών, το καθεστώς των μειονοτήτων και άλλα ζητήματα.

Το κείμενο της Συνθήκης ουσιαστικά ήρθε να αντικαταστήσει δύο προηγούμενες συνθήκες. Πρώτα την συνθήκη των Σεβρών του 1920, η οποία είχε μεν υπογραφεί από τους Οθωμανούς, αλλά δεν έγινε δεκτή από το καθεστώς του Κεμάλ. Δεύτερον την ανακωχή των Μουδανιών (Οκτώβριος 1922), η οποία αποτελούσε ένα προσωρινό κείμενο για την κατάπαυση του πυρός, ουσιαστικά το τέλος της Μικρασιατικής καταστροφής. Η Συνθήκη, αποτελείται από 143 άρθρα, χωρισμένα σε 5 μέρη όπως παρακάτω²:

- Το πρώτο μέρος (άρθρα 1-45) αναφερόταν στους πολιτικούς όρους και συμπεριλάμβανε τον καθορισμό των συνόρων της Τουρκίας με τους γείτονές της καθώς και θέματα προστασίας των δικαιωμάτων των μειονοτήτων μη μουσουλμανικών πληθυσμών που παρέμειναν στην Τουρκία, αλλά και της

¹Κωνσταντίνος Σβολόπουλος, *Η προοπτική των ελληνοτουρκικών σχέσεων στα πλαίσια του καθεστώτος της Λωζάνης*. Βαλκανικά Σύμμεικτα, (Αθήνα: Ίκαρος, 1989), σ.175

²Μιχαήλ Στούκας, «Η συνθήκη της Λωζάνης: Τα άρθρα που αφορούν Ελλάδα και Τουρκία.» *Πρώτο θέμα*, 17 Δεκεμβρίου 2014, <https://www.protothema.gr/stories/article/741915/i-sunthiki-tis-lozanis-ta-arthra-pou-aforoun-ellada-kai-tourkia/> (έγινε πρόσβαση στις 23 Ιουνίου 2023).

μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα. Αυτό το κομμάτι που αφορά περισσότερο τα ελληνοτουρκικά θα αναλύσουμε και παρακάτω στο παρόν κεφάλαιο.

- Στο δεύτερο μέρος (άρθρα 46-63), περιλαμβάνονταν δημοσιονομικοί όροι με κύριο θέμα το δημόσιο οθωμανικό χρέος.
- Το τρίτο μέρος (άρθρα 64-100), αναφερόταν σε οικονομικά θέματα, κυρίως σε αστικά δικαιώματα φυσικών και νομικών προσώπων που έμεναν στην Τουρκία.
- Το τέταρτο μέρος περιλάμβανε θέματα για συγκοινωνίες και την προσχώρηση της Τουρκίας σε διεθνείς συμβάσεις για τις διεθνείς και θαλάσσιες μεταφορές. (άρθρα 101-118)
- Το πέμπτο μέρος (άρθρα 119-142) αναφέρονταν σε διάφορα επί μέρους θέματα όπως για του αιχμαλώτους πολέμου τα, νεκροταφεία, των αποφάσεων των δικαστικών αρχών κ.α.³

1.2 Η Συνθήκη της Λωζάνης και λοιπές διεθνείς πράξεις

Η συνθήκη της Λωζάνης αποτελεί τη βασική συνθήκη για τα Ελληνοτουρκικά ζητήματα. Τα σύνορα των δυο χωρών, όπως και ευρύτερα ζητήματα που απαιτούσαν λύσεις, περικλείονται σε αυτή τη συνθήκη. Το σημερινό καθεστώς του Αιγαίου έχει ρυθμισθεί με σειρά διεθνών πράξεων που έχουν υπογραφεί από της ιδρύσεως του νέου Ελληνικού κράτους και μετά και συνδέονται άμεσα με την εν λόγω Συνθήκη.

Το *Πρωτόκολλο του Λονδίνου* (1830) με το οποίο η Ελλάδα έγινε δεκτή ως ανεξάρτητο κράτος, περιλαμβάνει την προσάρτηση των Κυκλάδων, των Σποράδων και της Εύβοιας στην Ελλάδα⁴. Το άρθρο (1) του Πρωτοκόλλου της 3ης Φεβρουαρίου 1830 όριζε: «*Η Ελλάς θέλει σχηματίσει έν Κράτος ανεξάρτητον, και θέλει χαίρει όλα τα δίκαια, πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά, τα προσπεφυκότα εις εντελή ανεξαρτησίαν*»⁵.

Η Κρήτη προσαρτήθηκε στην Ελλάδα με τη *Συνθήκη Ειρήνης του Λονδίνου* (1913), περίπου 10 χρόνια πριν την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάνης. Σύμφωνα με αυτή, «*Η Αυτού Μεγαλειότης ο Αυτοκράτωρ των Οθωμανών δηλοί ότι εκχωρεί εις*

³Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ.50

⁴«Σημαντικές διεθνείς συνθήκες που αφορούν την Ελλάδα- Το πρωτόκολλο του Λονδίνου (1830)», *Ελληνική Δημοκρατία-Υπουργείο εξωτερικών* 2018, <https://www.mfa.gr/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Ιουλίου 2023).

⁵Θεοδώρα Ταρτσάλου, «*Ο δρόμος προς την ανεξαρτησία της Ελλάδος*», *Maxmag.gr*, 26 Μαρτίου 2021, <https://www.maxmag.gr/afieromata/ellada1821/o-dromos-pros-tin-anexartisia-tis-ellados/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Ιουλίου 2023).

τας αυτών Μεγαλειότητας τους Συμμάχους Ηγεμόνας την Νήσον Κρήτην και ότι παραιτείται Υπέρ Αυτών πάντων των ων εκέκτητο επι της νήσου ταύτης κυριαρχικών και άλλων δικαιωμάτων» (αρ.4 Συνθήκης του Λονδίνου). Η Συνθήκη υπογράφηκε με το πέρας του Βαλκανικού πολέμου, ενώ με παρεμφερείς συνθήκες παραιτήθηκαν, την ίδια χρονιά, από τα δικαιώματα τους για την Κρήτη και η Σερβία, η Βουλγαρία και οι λοιπές Βαλκανικές χώρες⁶.

Το 1913 υπογράφηκε η συνθήκη των Αθηνών. Σύμφωνα με αυτή τη συνθήκη, «Η Θεσσαλονίκη παραδίδεται εις τον ελληνικόν στρατόν μέχρι της υπογραφής ειρήνης» έγραφε το τρίτο άρθρο του πρωτοκόλλου παράδοσης της πόλης. Πράγματι, η Θεσσαλονίκη παραδόθηκε στον ελληνικό στρατό σαν πριν από 109 χρόνια, αλλά επί δώδεκα μήνες η Ελλάδα διατήρησε «δικαίωμα κατοχής», δηλαδή ως κατεχόμενο οθωμανικό έδαφος⁷.

Τα υπόλοιπα νησιά μπορούν να χωρισθούν σε δυο κατηγορίες:

- Τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου πλην των Δωδεκανήσων τα οποία περιήλθαν στην Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913 και τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το νομικό καθεστώς των νησιών αυτών ρυθμίστηκε με τις συμβάσεις της Λωζάνης του 1923, και του Μοντραί του 1936.
- Τα Δωδεκάνησα τα οποία περιήλθαν στην Ελλάδα μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο, βάσει της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων του 1947. Η συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων (1947) αναφέρει την ένταξη των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα. «Η Ιταλία εκχωρεί εις την Ελλάδα εν πλήρει κυριαρχία τας νήσους της Δωδεκανήσου τας κατωτέρω απαριθμουμένας, ήτοι: Αστυπάλαιαν, Ρόδον, Χάλκην, Κάρπαθον, Κάσον, Τήλον, Νίσυρον, Κάλυμνον, Λέρον, Πάτμον, Λιψόν, Σύμην, Κω και Καστελλόριζον ως και τας παρακειμένας νησίδας»⁸

⁶Σημαντικές διεθνείς συνθήκες που αφορούν την Ελλάδα- Η Συνθήκη Ειρήνης του Λονδίνου (1913)», *Ελληνική Δημοκρατία-Υπουργείο εξωτερικών* 2018, <https://www.mfa.gr/> (έγινε πρόσβαση στις 19 Ιουνίου 2023).

⁷Ευάγγελος Χεκίμογλου, «Η ξεχασμένη Σύμβαση των Αθηνών», *Έθνος*, 26 Οκτωβρίου 2018, <https://www.ethnos.gr/greece/article/1054/hxexasc2b5enhssc2b5bashtonathhnon> (έγινε πρόσβαση στις 22 Ιουνίου 2023).

⁸Προκόπης Παυλόπουλος, «Η αμυντική θωράκιση των Ελληνικών νησιών του Αιγαίου κατά το διεθνές και το Ευρωπαϊκό δίκαιο», *Η Ναυτεμπορική*, 11 Φεβρουαρίου 2022, <https://www.naftemporiki.gr/politics/1296976/pr-pavlopoulos-i-amyntiki-thorakisi-ton-ellinikon-nision-tou-aigaiou-kata-to-diethnes-kai-evropaiko-dikaio/> (έγινε πρόσβαση στις 22 Ιουνίου 2023).

1.3 Το εδαφικό ζήτημα

Παρακάτω θα παραθέσουμε συνοπτικά τα πεδία που αφορούν στην Ελλάδα και στην Τουρκία για τα χερσαία και θαλάσσια σύνορα καθώς και άρθρα που ορίζουν το καθεστώς στο Αιγαίο, καθόσον είναι αυτά που θα μας απασχολήσουν στο κύριο όγκο αυτής της διατριβής.

Από τα τουρκικά αιτήματα για την Δυτική Θράκη η Τουρκία κατάφερε να αποσπάσει μόνο μια μικρή περιοχή στο Κάραγατς (Ορεστιάδα), στη δυτική πλευρά του ποταμού, για λόγους οικονομικούς και στρατηγικούς με αντάλλαγμα να εγκαταλήψει η Τουρκία τις απαιτήσεις της για πολεμική αποζημίωση από την Ελλάδα. Τα υπόλοιπα σύνορα ακολούθησαν τον ρου του Έβρου (αρ. 2). Στα άρθρα 7 και 8, μάλιστα, της Συνθήκης της Λωζάνης, ορίζεται εγκεκριμένη *οροθετική επιτροπή*, μια για κάθε χώρα. *«Τα ενδιαφερόμενα Κράτη υποχρεούνται να παρέχουσιν εις την οροθετική Επιτροπήν πάντα τα αναγκαία δια το έργον αυτής έγγραφα, ιδία δε επίσημα αντίγραφα των πρακτικών καθορισμού των σημερινών ή παλαιών συνόρων, πάντας τους υφισταμένους χάρτας μεγάλης κλίμακος, τα γεωδαιτικά διδόμενα, τα εκτελεσθέντα και μη δημοσιευθέντα σχεδιαγραφήματα, τας πληροφορίες περί των πλημμύρων των μεθοριακών ποταμών»*(αρ.7).⁹

Η προσάρτηση των νήσων της Ίμβρου, της Τένεδου και των Μαυριών στην Τουρκία (αρ. 12, 14), καθώς και η παραίτηση των δικαιωμάτων της από τα νησιά των Δωδεκανήσων έως το Καστελόριζο (αρ. 15), συμβάλλουν στην οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων μεταξύ των δυο χωρών. *«Στην τουρκική κυριαρχία περιλαμβάνονται η Ίμβρος, η Τένεδος και οι Λαγούσες, νήσοι στην είσοδο του Ελλησπόντου και όλα τα νησιά που, βρίσκονται εντός τριών Ναυτικών μιλίων δυτικά από τις Τουρκικές ακτές και δεν έχουν εκχωρηθεί, ρητά στην Ελλάδα»*¹⁰. Στο επόμενο άρθρο της συνθήκης (αρ.16) αναφέρεται πως η Τουρκία παραιτείται ρητά και από όλα τα δικαιώματα της σε νησιά και εδάφη που δεν έχουν επισήμως προσαρτηθεί στην ίδια, με βάση των συνθηκών που υπεγράφησαν, ενώ αναγνωρίζει και την προσάρτηση της Κύπρου στη Βρετανία. *«Η Τουρκία δηλοί ότι αναγνωρίζει την προσάρτησιν της Κύπρου ανακηρυχθείσαν υπό της Βρετανικής Κυβερνήσεως την 5ην Νοεμβρίου 1914»*(αρ.20).

⁹ Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ.58

¹⁰Μιχαήλ Γκρίλλας, «Τα θαλάσσια σύνορα στο Αιγαίο», *Ελευθερία-webedition*, 15 Απριλίου 2018, <https://www.eleftheria.gr/m/απόψεις/item/197069.html> (έγινε πρόσβαση στις 12 Ιουνίου 2023).

Ενδιαφέρον κατέχει και το άρθρο 13, στο οποίο αναγράφεται πως η Ελλάδα στα νησιά της Μυτιλήνης, της Χίου, της Σάμου και της Ικαρίας δεν έχει το δικαίωμα δημιουργίας οχύρωσης ή ναυτικής βάσης και ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις πάνω σε αυτά θα πρέπει να είναι ανάλογες των δυνάμεων που υπάρχουν σε όλη την επικράτεια. Επίσης, στο ίδιο άρθρο αναφέρεται πως, «*Θα απαγορευθή εις την Ελληνικήν στρατιωτικήν αεροπλοΐαν να υπερίπταται του εδάφους της ακτής της Ανατολίας. Αντιστοίχως, η Οθωμανική Κυβέρνησις θα απαγορεύση εις την στρατιωτικήν αεροπλοΐαν αυτής να υπερίπταται των ρηθισών νήσων*» (αρ.13). Δηλαδή το άρθρο τονίζει πως, όπως η Ελλάδα, έτσι και η Τουρκία, δεν έχουν το δικαίωμα να πραγματοποιούν στρατιωτικές πτήσεις, αντίστοιχα, πάνω από την άλλη χώρα. Τέτοιου είδους στρατιωτικές πράξεις αποτελούν παραβίαση της συνθήκης.

Το άρθρο 25 των Ειδικών διατάξεων της Συνθήκης της Λωζάνης, αναφέρει ρητά πως η Τουρκία οφείλει να αναγνωρίσει, σε γενικότερο πλαίσιο, συνεπώς και στην Ελλάδα, τις συμβάσεις και τις συνθήκες ειρήνης που δημιουργήθηκαν μέχρι πρότινος ενώ στο επόμενο άρθρο η συνθήκη τονίζει πως η Τουρκία οφείλει να αποδεχτεί τα σύνορα που έχουν θεσπιστεί. «*της Γερμανίας, της Αυστρίας, της Βουλγαρίας, της Ελλάδος, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας, της Ρουμανίας, του Σερβο-Κροατο-Σλοβενικού κράτους και του Τσεχοσλοβακικού κράτους.*»(αρ.26).

1.4 Ανταλλαγή πληθυσμών και μειονότητες¹¹

Το κύριο θέμα που απασχολούσε την Ελλάδα εκείνη την εποχή ήταν η ανταλλαγή των μειονοτικών πληθυσμών με την Τουρκία. Μετά την Μικρασιατική καταστροφή ήδη 1.300.000 πρόσφυγες είχαν καταφύγει στην Ελλάδα, το 60% γυναικόπαιδα, αφού οι περισσότεροι άνδρες κρατούνταν στην Τουρκία ως αιχμάλωτοι ή πολιτικοί κρατούμενοι. Η Τουρκία υπό το πνεύμα του νικητή θεωρούσε του πρόσφυγες εχθρούς, με το πρόσχημα ότι συντάχθηκαν ή βοήθησαν τον Ελληνικό Στρατό στον πόλεμο της Μικρασίας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η Ελληνική αντιπροσωπεία δέχθηκε την ανταλλαγή ως την μόνη λύση του προσφυγικού.

Πριν να υπογραφεί η συνθήκη είχαν προηγηθεί πολλές συζητήσεις μέσω αντιπροσωπειών. Χρειάστηκαν 31 συνεδριάσεις επίπονων διαπραγματεύσεων, μέχρι να υπογραφεί η σύμβαση. Στις 30 Ιανουαρίου 1923 υπεγράφη η Σύμβαση της Λωζάνης «*περί ανταλλαγής ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών*». Σύμφωνα με τις

¹¹Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 51-57

διατάξεις αυτής (άρθρα 1,2)¹², η ανταλλαγή θα είχε χαρακτήρα υποχρεωτικό και θρησκευτικό. Θα ανταλλάσσονταν δηλαδή υποχρεωτικά οι Έλληνες Χριστιανοί που είχαν Τουρκική υπηκοότητα και κατοικούσαν στην Τουρκία, με Μουσουλμάνους που είχαν Ελληνική υπηκοότητα και ζούσαν στην Ελλάδα.

Της ανταλλαγής των πληθυσμών εξαιρέθηκαν οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης και οι Έλληνες Χριστιανοί της Κωνσταντινούπολης. Αργότερα, με την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, εξαιρέθηκαν και οι Έλληνες της Ίμβρου και της Τενέδου, αφού η παραχώρηση των νησιών αυτών διαπραγματευόταν μέχρι τέλους, λόγω της στρατηγικής τους θέσης σε σχέση με τα Στενά. Οι διατάξεις για την προστασία των μειονοτήτων που εξαιρέθηκαν της ανταλλαγής δεν ενσωματώθηκαν στη σύμβαση. Περιελήφθησαν στο κείμενο της Λωζάννης που υπογράφηκε αργότερα τον Ιούλιο του 1923. Στα άρθρα περί μειονοτήτων αναφέρονται με λεπτομέρεια οι υποχρεώσεις που ανέλαβε η Τουρκία έναντι των μειονοτήτων της χώρας (άρθρα 37-45). Στο άρθρο 45 της συνθήκης ορίστηκε ότι τα οριζόμενα στα άρθρα 38 έως 44 για τις μη μουσουλμανικές μειονότητες της Τουρκίας ισχύουν αντίστοιχα και για τους μουσουλμάνους της Θράκης.¹³

Στην περίπτωση της Ίμβρου και της Τενέδου, που παραμένουν υπό Τουρκική κυριαρχία, η χώρα οφείλει να δημιουργήσει διοικητικό περιβάλλον στο οποίο να μπορεί να υπάγεται ο Ελληνικός πληθυσμός των δυο αυτών νησιών, για οποιοδήποτε θέμα τυχόν προκύψει. Ακόμη, *«Αι συνομολογηθείσαι ή συνομολογηθσόμεναι μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας συμφωνίαι, αι αφορώσαι την ανταλλαγήν των Ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών, δεν θα εφαρμοσθώσιν εις τους κατοίκους των νήσων Ίμβρου και Τενέδου»* (αρ.14). Εξάλλου, η πλειοψηφία του πληθυσμού των δυο, αυτών, νήσων, κατά την περίοδο, ήταν Έλληνες.¹⁴

Σχετικά με τις κινητές και ακίνητες περιουσίες των ανταλλάξιμων πληθυσμών, γι' αυτές θα καταβαλλόταν αποζημίωση από το κράτος όπου ήσαν εγκατεστημένοι. Ειδικά στο άρθρο 16 της Σύμβασης ορίστηκε ρητά ότι, οι εξαιρετέοι πληθυσμοί θα απολάμβαναν ακώλυτα κάθε ελευθερίας ατομικής και ιδιοκτησίας. Επιπλέον, η προστασία των μειονοτήτων αυτών, έτυχε ειδικών ρυθμίσεων με τις διατάξεις των

¹²ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1, «Η Σύμβαση της Λωζάννης, περί ανταλλαγής ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών»

¹³ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2, « Άρθρα της Συνθήκης της Λωζάννης, (37-45)»

¹⁴Αλέξης Αλεξανδρής, «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων », στο συλλογικό έργο, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*, (Αθήνα: Γνώση, 1988), σ. 57

άρθρων 37 έως 45 της Συνθήκης της Λωζάνης. Στα άρθρα αυτά ρητά ορίστηκε ότι οι μειονότητες θα απολάμβαναν απόλυτης ελευθερίας και ισότητας με τους υπόλοιπους πολίτες καθώς και, διατήρησης της μητρικής γλώσσας, της θρησκείας και των εθίμων. Ρητά επίσης ορίστηκε ότι κανένας νόμος ή οποιαδήποτε άλλη πράξη του κατά περίπτωση κράτους μπορούσε να τροποποιήσει ή να υπερισχύσει των διατάξεων αυτών. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης και έχοντας υπόψη ότι ήδη 1.300.000 Έλληνες είχαν εγκαταλείψει την Μικρασία με την καταστροφή της Σμύρνης, οι ανταλλαχθέντες και οι εξαιρετέοι πληθυσμοί διαμορφώθηκαν αριθμητικά ως ακολούθως :

- Ανταλλαχθέντες Έλληνες 189.916
- Ανταλλαχθέντες Μουσουλμάνοι 355.635
- Εξαιρετέοι Έλληνες Κωνσταντινούπολης 150.000
- Εξαιρετέοι Έλληνες Ίμβρου 7.200 και Τενέδου 1.000
- Εξαιρετέοι Μουσουλμάνοι Δυτικής Θράκης 86.000.

Κεφάλαιο δεύτερο

Η λειτουργία της Συνθήκης, οι τουρκικές διεκδικήσεις και οι ελληνικές ερμηνείες.

2.1 Γενικά

Κανένας δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι οι ελληνοτουρκικές σχέσεις υπήρξαν αγαθές τους τελευταίους αιώνες. Πολλοί, αν όχι όλοι, πίστεψαν ότι με τις προαναφερθείσες συνθήκες ρυθμίστηκαν οριστικά τα μεταξύ των δύο χωρών ζητήματα και ότι από την εποχή των Βενιζέλου-Ατατούρκ άνοιξε ένα καινούργιο κεφάλαιο στις σχέσεις των δύο χωρών. Όμως η Τουρκία από την επόμενη κιόλας μέρα υπογραφής της Συνθήκης της Λωζάνης άρχισε να την καταπατά, όπως στο ζήτημα των μειονοτήτων. Από την εποχή αυτή και μέχρι το 1973, παρά τα όποια προβλήματα, κατεβλήθη κάποια προσπάθεια και από τις δύο χώρες για μία ειρηνική και φιλική συνύπαρξη. Δεν υπάρχει όμως καμμία αμφιβολία ότι από το 1973, έτος που συμπίπτει με την ανάμειξη, είτε εκ του εμφανούς είτε εκ του αφανούς, των τούρκων στρατιωτικών στην τουρκική πολιτική ζωή, επήλθε σοβαρή καμπή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η Τουρκία σταδιακά και μεθοδικά και όλο και περισσότερο σε μια σειρά ζητημάτων υπαναχωρεί από τα διεθνώς συμφωνηθέντα, φθάνοντας στο σήμερα που αμφισβητεί τα πάντα και μιλά για την αναθεώρηση της συνθήκης. Παρακάτω θα αναλύσουμε τις αλυτρωτικές διεκδικήσεις της Τουρκίας αλλά και τις θέσεις της Χώρας μας πάνω στα ζητήματα της Συνθήκης.

2.2 Θέματα Νησιών¹⁵

2.2.1 Λήμνος-Σαμοθράκη

Θέση Τουρκίας.

Η Τουρκία υποστηρίζει ότι η Σύμβαση του Μοντραί του 1936 δεν αντικατέστησε στο σύνολό της την Συνθήκη της Λωζάνης του 1923 για το καθεστώς των Στενών και ως εκ τούτου:

- Εξακολουθεί να ισχύει το καθεστώς αποστρατικοποίησης των δύο νησιών που επεβλήθηκε από την προαναφερθείσα Συνθήκη.
- Η Ελλάδα με την στρατικοποίηση των δύο νησιών είναι παράνομη γιατί παραβιάζει την Σύμβαση της Λωζάνης.

Η αξίωση της Τουρκίας είναι να αποστρατικοποιηθούν τα δύο νησιά.

¹⁵ Αγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ.417-488

Ελληνικές θέσεις.

Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η Σύμβαση του Μοντραί αντικατέστησε (κατάργησε) στο σύνολό της, την συνθήκη της Λωζάνης και έτσι καταργήθηκε και η διάταξη η σχετική με την αποστρατικοποίηση της Λήμνου και της Σαμοθράκης. Η Ελληνική θέση στηρίζεται σε επίσημα στοιχεία, αρχίζοντας από την ιστορική ερμηνεία της όλης ρύθμισης, και συνεχίζοντας με την γραμματική ερμηνεία της σύμβασης του Μοντραί, τις μετά την υπογραφή δηλώσεις τούρκων αρμοδίων και από την πρακτική που ακολουθήθηκε στη συνέχεια και για 38 ολόκληρα χρόνια από τις δύο χώρες. Συγκεκριμένα:

- Πριν αρχίσει η διάσκεψη του Μοντραί η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν πλήρως συμφωνήσει για τον ταυτόχρονο εξοπλισμό των Στενών και των Νησιών. Ο Πρέσβης της Τουρκίας στην Αθήνα σε επιστολή του στις 6 Μαΐου 1936 προς τον Πρωθυπουργό και Υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας Ι. Μεταξά αναφέρει «κατ' εντολή της Κυβερνήσεως του»: «είμαστε απολύτως σύμφωνοι όσον αφορά τον εξοπλισμό των Νησιών Σαμοθράκης και Λήμνου, ταυτόχρονα με τον εξοπλισμό των Στενών». Επίσης η Τουρκία στις 12 Ιουνίου 1936 έστειλε στις Κυβερνήσεις Αγγλίας και Γαλλίας το σχέδιο της σύμβασης του Μοντραί και στο συνοδευτικό μνημόνιο ρητά αναφέρεται ότι το Τουρκικό σχέδιο καταργεί το καθεστώς αποστρατικοποιήσεως τόσο των στενών όσο και των δύο ελληνικών νησιών της Λήμνου και Σαμοθράκης.

- Η πλήρης κατάργηση της Σύμβασης της Λωζάνης για το θέμα της στρατικοποίησης προκύπτει σαφέστατα και από διάταξη που υπάρχει στο προοίμιο της Σύμβασης του Μοντραί το οποίο αναφέρει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη, «αποφάσισαν να αντικαταστήσουν με την παρούσα Σύμβαση, την Σύμβαση που υπογράφηκε στη Λωζάνη στις 24 Ιουλίου 1923».

- Η πλήρης κατάργηση συμπεραίνεται και από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της διάσκεψης του Μοντραί. Τόσο από το τουρκικό αρχικό σχέδιο που υποβλήθηκε στη διάσκεψη, όσο και από το αγγλικό σχέδιο, καθώς επίσης και από την δήλωση του αρχηγού της Ελληνικής Αντιπροσωπείας και προέδρου της συντακτικής επιτροπής Ν. Πολίτη η οποία έγινε σε απάντηση σχετικής παρέμβασης του αρχηγού της τουρκικής αντιπροσωπείας R Arras. Κανένα σημείο της Σύμβασης του Μοντραί δεν αφήνει υπόνοιες για μη κατάργηση της Σύμβασης της Λωζάνης.

- Ο τότε υπουργός της Τουρκίας και αρχηγός της διαπραγματευτικής

αποστολής στο Μοντραί σε ανύποπτο χρόνο δήλωσε ενώπιον της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης: *«Οι διατάξεις που αφορούν τα ανήκοντα στη γείτονα και φίλη Ελλάδα νησιά Λήμνο και Σαμοθράκη, που είχαν αποπλισθεί με τη σύμβαση της Λωζάνης του 1923, καταργούνται επίσης με τη Σύμβαση του Μοντραί, πράγμα για το οποίο ιδιαιτέρως χαιρόμαστε»*. Η δήλωση αυτή, προερχόμενη από το αρμόδιο για τις διεθνείς σχέσεις όργανο της Τουρκίας, αποτελεί τμήμα της εισήγησης της Κυβέρνησης προς το Κοινοβούλιο, εισήγησης που έγινε ομόφωνα δεκτή από το τελευταίο, το οποίο κύρωσε τη Σύμβαση του Μοντραί χωρίς καμία απολύτως αντίρρηση ή παρατήρηση.

- Η πρακτική των δύο χωρών μετά την Σύμβαση του Μοντραί είναι εξίσου αποκαλυπτική. Η Τουρκία οχύρωσε αμέσως την Ίμβρο και Τένεδο και τις χαρακτήρισε επιτηρούμενες ζώνες, ενώ η Ελλάδα έκανε το ίδιο με την Λήμνο και την Σαμοθράκη. Με Βασιλικό Διάταγμα, η Λήμνος χαρακτηρίστηκε επιτηρούμενη ζώνη το 1937.

- Τέλος η Νομική υπηρεσία του ΝΑΤΟ εξέτασε το θέμα της Λήμνου και σε γνωμοδότησή της κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, η Συνθήκη της Λωζάνης αντικαταστάθηκε στο σύνολό της από την Σύμβαση του Μοντραί, και ότι δεν υπάρχει σε βάρος της Ελλάδος κανένας περιορισμός σχετικά με την Λήμνο και την Σαμοθράκη, την οποία μπορεί να την χρησιμοποιεί με όποιο τρόπο θεωρεί κατάλληλο.

2.2.2 Στρατικοποίηση-Οχύρωση λοιπών νήσων

Θέση της Τουρκίας.

Η Τουρκία υποστηρίζει ότι η Ελλάδα παραβιάζει τις συνθήκες της Λωζάνης και των Παρισίων με την οχύρωση των τεσσάρων κεντρικών νησιών (Μυτιλήνης, Χίου, Σάμου και Ικαρίας) και των Δωδεκανήσων. Ακόμη υποστηρίζει ότι το καθεστώς αποστρατικοποίησης των Δωδεκανήσων θεσπίστηκε αποκλειστικά για την δική της ασφάλεια. Η αξίωση της Τουρκίας είναι να αποστρατικοποιηθούν τα παραπάνω νησιά.

Ελληνικές θέσεις.

Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι δυνάμει των γενικών κανόνων του διεθνούς δικαίου και συγκεκριμένα των κανόνων περί της θεμελιώδους αλλαγής των περιστάσεων (άρθρο 62 της Σύμβασης της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών) αφενός και του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας αφετέρου έχει το δικαίωμα να

οχυρώσει τα νησιά αυτά. Αναλύοντας τις δύο αυτές θέσεις έχουμε:

- Η θεμελιώδης αλλαγή των συνθηκών.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι οι περιστάσεις άλλαξαν από το 1923 και το 1947 και κυρίως από το 1973-74. Σκοπός της επιβολής των αποστρατικοποιήσεων ήταν η διατήρηση της ειρήνης αλλά προϋπόθεση για να λειτουργήσουν είναι η ύπαρξη ειρηνικού περιβάλλοντος. Όμως όταν το περιβάλλον σταματήσει να είναι ειρηνικό και υπάρχει απειλή εναντίων των αποστρατικοποιημένων εδαφών τότε σύμφωνα με το άρθρο 62 της συνθήκης της Βιέννης έχουμε θεμελιώδη αλλαγή των περιστάσεων. Η Ελλάδα άρχισε να οχυρώνει τα νησιά του Αιγαίου το 1974 όταν πράγματι μεταβλήθηκε ριζικά το περιβάλλον από μονομερείς παράνομες ενέργειες της Τουρκίας. Συγκεκριμένα η Τουρκία έκανε την εισβολή στην Κύπρο και κατέλαβε το 38% του νησιού το οποίο κατέχει παράνομα μέχρι σήμερα. Έπαψε να αναγνωρίζει τα 10 ν.μ. ως πλάτος αιγιαλίτιδας ζώνης για θέματα του αέρα το οποίο η Ελλάδα έχει καθιερώσει από το 1931. Έτσι έχουμε συνεχείς παραβάσεις και παραβιάσεις του εθνικού εναερίου χώρου από τα τουρκικά αεροσκάφη παραβιάζοντας και την παράγραφο 2 της Συνθήκης της Λωζάνης. Απειλεί ανοικτά με πόλεμο την Ελλάδα αν ασκήσει το κυριαρχικό της δικαίωμα και επεκτείνει τα χωρικά ύδατα πέρα από τα 6 ν.μ. Προβαίνει σε μονομερή και παράνομη οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μέχρι το μέσο του Αιγαίου. Επεκτείνει παράνομα το FIR της Άγκυρας μέχρι το μέσο του Αιγαίου και εις βάρος του Ελληνικού FIR. Συγκροτεί απέναντι από τα ελληνικά νησιά τη «στρατιά του Αιγαίου» ειδικά προετοιμασμένη και εφοδιασμένη για αποβατικές επιχειρήσεις. Δεν χρειάζονται περισσότερα στοιχεία για να φανεί η ριζική αλλαγή των περιστάσεων και ότι η αξίωση της Τουρκίας για αποστρατικοποίηση των νησιών δεν έχει καμμία σχέση με την δική της ασφάλεια αλλά έχει ως στόχο να μεταβάλλει τα νησιά σε εύκολη λεία.

- Η νόμιμη άμυνα.

Η νόμιμη άμυνα είναι ίσως το σημαντικότερο δικαίωμα της διεθνούς έννομης τάξης. Έχει χαρακτήρα αναγκαστικού δικαίου και με την ιδιότητα αυτή έχει αυξημένη νομική ισχύ και υπερισχύει όλων των άλλων διεθνών κανόνων. Η νόμιμη άμυνα προϋποθέτει ένοπλη επίθεση αλλά στην περίπτωση μας έχουμε απειλή επίθεσης. Η Ελλάδα δεν ασκεί δικαίωμα άμυνας αλλά απλώς προετοιμάζει την άμυνά της για να μπορέσει να την ασκήσει αν παραστεί ανάγκη. Αν η Ελλάδα περίμενε να εκδηλωθεί πρώτα η επίθεση και μετά να αρχίσει την οργάνωση της αμύνης θα ήταν αδύνατη η

προστασία της εδαφικής ακεραιότητας. Ο ισχυρισμός εξάλλου της Τουρκίας ότι η αποστρατικοποίηση της Δωδεκανήσου θεσπίστηκε αποκλειστικά και μόνο για την δική της ασφάλεια δεν έχει καμία νομική υπόσταση και κάτι τέτοιο δεν προκύπτει από κανένα κείμενο. Η Τουρκία δεν είναι συμβαλλόμενη δύναμη στη συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων και ως εκ τούτου δεν μπορεί να αντλήσει δικαιώματα.

2.3 Αιγιαλίτιδα ζώνη

Η Ελλάδα από το 1931 και το 1936 έχει καθιερώσει δύο αιγιαλίτιδες ζώνες. Η πρώτη είναι ειδικής μορφής, καθιερώθηκε το 1931 έχει πλάτος 10 ν.μ. και αναφέρεται μόνο σε θέματα αεροπορίας. Η δε δεύτερη καθιερώθηκε το 1936, έχει πλάτος 6 ν.μ. είναι γενικής μορφής και αφορά όλα τα θέματα. Η θέσπιση του κανόνα των 10 ν.μ. γνωστοποιήθηκε αμέσως στην αρμόδια για την διεθνή αεροπορία επιτροπή της κοινωνίας των εθνών και κανείς δεν διατύπωσε αντιρρήσεις κατά της ελληνικής ενέργειας. Η Τουρκία έλαβε πλήρη γνώση των 10 ν.μ. και μάλιστα επίσημα όταν το 1952 και το 1958 καθιερώθηκαν τα όρια των FIR Αθηνών και Κωνσταντινουπόλεως και δεν διατύπωσε καμία αντίρρηση. Η ρύθμιση των 10 χιλιομέτρων εφαρμόζονταν αδιατάραχτα για 40 και πλέον χρόνια όταν, ξαφνικά το 1974, η Τουρκία έπαυσε να την αναγνωρίζει. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι η καθιέρωση των 12 ν.μ. ως πλάτος της χωρικής θάλασσας έχει εθιμική και συμβατική υπόσταση. Από τα υπάρχοντα το 1994, 146 νησιωτικά ή παράκτια κράτη 17 κράτη έχουν καθιερώσει πλάτος χ.θ πάνω από 12 ν.μ., 119 κράτη 12 ν.μ., 3 κράτη (Δομινικανική Δημοκρατία, Ελλάδα, Τουρκία) 6 ν.μ., 2 κράτη (Φιλανδία, Νορβηγία) 4 ν.μ. και 5 κράτη (Μπαχάμες, Δανία, Γερμανία, Ιορδανία, Σιγκαπούρη) 3 ν.μ. Η Τουρκία στη Μαύρη θάλασσα και στη Μεσόγειο έχει καθιερώσει πλάτος 12 ν.μ.

Θέση της Τουρκίας.

Δεν αναγνωρίζει το πλάτος των 10 ν.μ. ως αιγιαλίτιδα ζώνη για θέματα εναερίου χώρου και δεν αναγνωρίζει το δικαίωμα της Ελλάδος να αυξήσει το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν.μ. γιατί έτσι το Αιγαίο θα μεταβληθεί σε ελληνική λίμνη. Η αξίωση της Τουρκίας είναι να μην λογίζονται ως αιγιαλίτιδα ζώνη τα 4 ν.μ. (διαφορά 10-6) και να μην καθορισθεί πλάτος αιγιαλίτιδας ζώνης (χωρικής θάλασσας) μεγαλύτερο των 6 ν.μ.

Ελληνικές θέσεις.

Το μέτρο των 10 ν.μ. είναι απόλυτα νόμιμο και στηρίζεται στην λογική αρχή. Αφού η Ελλάδα μπορεί νόμιμα να έχει αιγιαλίτιδα ζώνη 12 ν.μ. μπορεί να έχει και 10 ν.μ. και μάλιστα μόνο για τα θέματα της αεροπορίας. Σχετικά με την επέκταση των

χωρικών υδάτων στα 12 ν.μ. είναι κυριαρχικό δικαίωμα της Ελλάδας να επιλέξει τον χρόνο για την υιοθέτηση του μέτρου. Οι απειλές της Τουρκίας ότι θα θεωρήσει μια τέτοια πράξη ως αιτία πολέμου (casus belli) αποτελούν ωμή παραβίαση των αρχών και κανόνων του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του Διεθνούς Δικαίου. Δεν γίνεται αποδεκτό ότι η Τουρκία έχει δικαίωμα να καθιερώνει πλάτος 12 ν.μ. όπου την συμφέρει ενώ η Ελλάδα για να κάνει το ίδιο πρέπει να πάρει την γνώμη της γειτονιάς.

2.4 Ίμια

Με αφορμή το τυχαίο γεγονός της προσάραξης τουρκικού πλοίου στη βραχονησίδα Ίμια στις 29 Δεκεμβρίου 1995 η Τουρκία επιχείρησε, κατά την πάγια τακτική που ακολουθεί από το 1974, να προσθέσει ένα ακόμα θέμα στο κατάλογο των μονομερών διεκδικήσεων εις βάρος της Ελλάδος. Ο κυβερνήτης του πλοίου αρνήθηκε την ρυμούλκηση από ελληνικό ρυμουλκό με τον ισχυρισμό ότι οι βραχονησίδες είναι τουρκικό έδαφος αλλά τελικά αποδέχθηκε και ρυμουλκήθηκε από το ελληνικό ρυμουλκό. Η Τουρκία συνέχισε με διακοίνωση προς την Ελλάδα με τον ισχυρισμό ότι τα Ίμια είναι τουρκικό έδαφος. Η Ελλάδα με την σειρά της απάντησε απορρίπτοντας τον τουρκικό ισχυρισμό με το αιτιολογικό ότι βάσει της Ιταλοτουρκικής συμφωνίας της 28 Δεκεμβρίου 1932 τα ιταλοτουρκικά σύνορα διέρχονται ανάμεσα και στο μέσο της απόστασης μεταξύ των βραχονησίδων IMIA (Kardac στη τουρκική) (τότε ανήκοντα στην Ιταλία) και στο Νησί ΚΑΤΟ (ανήκον στη Τουρκία). Στη συνέχεια αυτά παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα με το άρθρο 14 της συνθήκης ειρήνης των Παρισίων του 1947. Στις 29 Ιανουαρίου 1996 η Τουρκία έστειλε νέα ρηματική στην οποία αποκαλύπτονται οι τουρκικές θέσεις και απαιτήσεις.

Θέση της Τουρκίας.

Η Τουρκία ισχυρίζεται ότι:

- Η Συνθήκη της Λωζάνης έχει ορισμένα κενά σημεία γι' αυτό στο Αιγαίο υπάρχουν νησιά με αμφισβητήσιμο κυριαρχικό καθεστώς και για τον λόγο αυτό η Ελλάδα δεν πρέπει να προχωράει σε μονομερείς ενέργειες.
- Δεν την δεσμεύει η Ιταλοτουρκική συμφωνία της 28 Δεκεμβρίου του 1932 επειδή δεν έχει πρωτοκολληθεί στην Κοινωνία των Εθνών.

Η Αξίωση της Τουρκίας είναι να καθίσουν οι δύο χώρες στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων να αποσαφηνίσουν τα θέματα κυριότητας των διαφόρων μικρονησών και να υπογράψουν συμφωνία.

Η Θέσεις της Ελλάδος είναι οι κάτωθι:

- Το καθεστώς των νησιών είναι πλήρως ξεκαθαρισμένο από τις συνθήκες της Λωζάνης, τις δύο ιταλοτουρκικές συμφωνίες του 1932 και την συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947.
- Οι Ιταλοτουρκικές συμφωνίες δεσμεύουν την Τουρκία και δεν απαιτείτο πρωτοκόλληση στη Κοινωνία των Εθνών της δεύτερης Ιταλοτουρκικής συμφωνίας επειδή είναι συμπληρωματική της πρώτης η οποία έχει πρωτοκολληθεί.
- Δεν συζητάει με την Τουρκία για τα απόλυτα κατοχυρωμένα κυριαρχικά της δικαιώματα και αν η Τουρκία πιστεύει ότι έχει δίκιο μπορεί να καταφύγει μονομερώς στο διεθνές δικαστήριο.

2.5 Θέμα FIR Αθηνών

Τα προβλήματα που αφορούν τον εναέριο χώρο του Αιγαίου, ουσιαστικά ξεκίνησαν το 1964 με τις παραβιάσεις του εναέριου χώρου των Δωδεκανήσων. Η αντίδραση της ελληνικής κυβερνήσεως να μετατοπίσει την γραμμή Αεραμύνης στα όρια της γραμμής του FIR Αθηνών ήταν άμεση. Η ενέργεια αυτή έγινε αποδεκτή σιωπηλά από το NATO και χωρίς αντίδραση μέχρι το 1974 από τους Τούρκους.

Από την Κυπριακή όμως κρίση του 1974, τα πράγματα άλλαξαν, εξαιτίας της πολιτικής της Τουρκίας που εφαρμόζοντας μια συστηματική αμφισβήτηση και καταστρατήγηση των διεθνών συνθηκών, με προκλήσεις και παραβιάσεις, αποσκοπεί στη μεταβολή του STATUS QUO του εναέριου χώρου, διεκδικώντας το ανατολικό ήμισυ του Αιγαίου.

Αποκορύφωμα των Τουρκικών προκλητικών αυτών ενεργειών υπήρξε η έκδοση, την 6^η Αυγούστου του 1974, της **NOTAM 714**. Η NOTAM αυτή καθόριζε με γεωγραφικές θέσεις μια γραμμή στο μέσον του Αιγαίου και υποχρέωνε όλα τα προς την Τουρκία αεροσκάφη να αναφέρουν στις Τουρκικές Υπηρεσίες Εναερίου Κυκλοφορίας, πριν διασταυρώσουν την γραμμή αυτή. Η αυθαίρετη και παράνομη αυτή ενέργεια της Τουρκίας, είναι οφθαλμοφανές ότι αποσκοπούσε στη μεταβολή των ισχυόντων ορίων του FIR Αθηνών. Ο Τουρκικός ισχυρισμός ότι το έκαναν για να ενημερώνονται για όλα τα αεροσκάφη, τα οποία προσεγγίζουν για να εισέλθουν στο χώρο τους, ήταν απλό πρόσχημα διότι όπως απέδειξαν τα γεγονότα οι Τουρκικές Υπηρεσίες έδιναν οδηγίες στα αεροσκάφη, που πετούσαν μέσα στο τμήμα αυτό του FIR Αθηνών να μεταβάλλουν ύψη και υποχρέωναν τους κυβερνήτες των αεροσκαφών, να αναφέρουν σύμφωνα με την NOTAM 714 κατά την πτήση τους από

την Ελλάδα προς την Τουρκία και αντίστροφα.

Η Ελλάδα, για να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση αλλά και για να διασφαλίσει τα αεροσκάφη στην υπόψη περιοχή, για τον έλεγχο της οποίας είναι αποκλειστικά υπεύθυνη, αναγκάστηκε να την χαρακτηρίσει ως επικίνδυνη, εκδίδοντας την Ελληνική **NOTAM 1157**. Αυτό δημιούργησε σοβαρά προβλήματα στους Τούρκους, αφού έκλεισαν όλοι οι αεροδιάδρομοι που οδηγούν στην Τουρκία και όλα τα αεροσκάφη, πολιτικά και στρατιωτικά, αναγκάζονταν να μεταβαίνουν σε αυτή είτε μέσω Βουλγαρίας, είτε μέσω Βορείου Αφρικής. Στις διαπραγματεύσεις, η Ελλάδα συνεχώς ζητούσε την ταυτόχρονη άρση των Αγγελιών.

Κατά τη διάρκεια των ετών 1975-1980, έγιναν πολλές διμερείς συσκέψεις μεταξύ Τουρκίας Ελλάδος, υπό τη πίεση που ασκήθηκε από την κινητοποίηση των αρμοδίων διεθνών οργανισμών (**ICAO**)¹⁶ για την αποκατάσταση των πτήσεων, χωρίς όμως αποτέλεσμα λόγω της αδιαλλαξίας των Τούρκων αλλά και της προβολής εκ μέρους των και νέων απαιτήσεων. Έτσι η Τουρκία τον Ιούνιο του 1975 ζήτησε την εγκαθίδρυση μιας «ζώνης έγκαιρης προειδοποίησης». Η Ελλάδα επρότεινε και απεδέχτο, τη δημιουργία μιας ζώνης πλάτους 30 νμ, εκατέρωθεν της γραμμής FIR μεταξύ των Athinai FIR Instabul Ankara FIR, για αμοιβαία υποχρέωση ανταλλαγής πληροφοριών, σχετικά με ορισμένες κατηγορίες πτήσεων στρατιωτικών αεροσκαφών (Cross-Tell zone). Η Τουρκία όμως απαιτούσε τη δημιουργία μιας ευρύτερης ζώνης 50 νμ, μέσα στο FIR Αθηνών, στην οποία κάθε αεροπορική δραστηριότητα θα έπρεπε να αναφέρεται σε αυτή. Η Ελλάδα, δεν ήταν δυνατόν να δεχθεί μια τέτοια πρόταση που ουσιαστικά νομιμοποιούσε την NOTAM 714. Στη συνέχεια η Τουρκία ζήτησε την καθιέρωση μιας μόνιμης περιοχής για την διεξαγωγή εκ μέρους της, στρατιωτικών αεροπορικών ασκήσεων στον εναέριο χώρο του Ανατολικού Αιγαίου εντός του FIR Αθηνών. Τέλος με νέες τουρκικές προτάσεις που υποβλήθηκαν τον Μάρτιο του 1977 ζητήθηκε η αποκατάσταση κοινού ελέγχου επί ολοκλήρου του διεθνούς εναερίου χώρου του Αιγαίου.

Η κατάσταση αδιεξόδου που δημιουργήθηκε, λύθηκε στις 22 Φεβρουαρίου του 1980 με υποχώρηση της Τουρκίας και ακύρωση της αγγελίας 714. Την πράξη αυτή την παρουσίασαν σαν μια εκδήλωση καλής θελήσεως. Στην πραγματικότητα

¹⁶International Civil Aviation Organization. Η Διεθνής Οργάνωση Πολιτικής Αεροπορίας (**ICAO**) δημιουργήθηκε για να προωθήσει την ασφαλή και τακτική ανάπτυξη της πολιτικής αεροπορίας. Ορίζει διεθνή πρότυπα και κανονισμούς που είναι απαραίτητοι για την ασφάλεια, την αποδοτικότητα και την τακτικότητα των εναέριων μεταφορών.

όμως αποδείχθηκε, οφείλονται στις οικονομικές επιπτώσεις που είχε γι' αυτούς το κλείσιμο του Αιγαίου και τις πιέσεις που δεχόντουσαν από άλλες χώρες και κυρίως Δυτικές.

Την Τουρκική αυτή ενέργεια, όπως ήταν φυσικό, ακολούθησε αντίστοιχη Ελληνική, με την ακύρωση της Ελληνικής NOTAM 1157, την 23 Φεβρουαρίου 1980 και από τότε ο χώρος του Αιγαίου επέστρεψε στο καθεστώς όπως ήταν πριν τον Αύγουστο του 1974. Η άρση της Τουρκικής NOTAM, δεν σήμαινε και την άρση διεκδίκησης για την τροποποίηση των καθεστώτων στο Αιγαίο. Την θέση αυτή, έσπευσε να αποσαφηνίσει η δήλωση του Τούρκου ΥΠΕΞ Ερκμέν στην Τουρκική Τηλεόραση, δύο ημέρες μετά υπογραμμίζοντας ότι ήταν ένα θετικό βήμα και απόδειξη καλής θελήσεως εκ μέρους της Τουρκίας. Δεν απορρέει όμως από αυτή την κίνηση ότι η Τουρκία παραιτείται από διεκδικήσεις στον εναέριο, τον θαλάσσιο χώρο και την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου.

Έκτοτε, συνεχίζεται η ύπαρξη διαφοράς απόψεων μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας τόσο για τον εναέριο χώρο του Αιγαίου όσο και για τον επιχειρησιακό έλεγχο αυτού. Η Τουρκία προσπαθεί με τις πολλαπλές παραβιάσεις του εναέριου χώρου, με χρήση πολεμικών αεροσκαφών, να συντηρεί το κλίμα αμφισβητήσεως των ορίων του FIR Αθηνών και συγχρόνως να καλλιεργήσει στην ΙΑΤΑ (Διεθνής Ένωση Αερομεταφορών) ένα κλίμα δήθεν δυσλειτουργίας του ελέγχου της εναέριας κυκλοφορίας, που οφείλεται καθαρά στην αδυναμία παροχής υπηρεσιών από την ΥΠΑ (Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας).

2.6 Θέμα Μειονοτήτων

Η Τουρκία, μόλις από το 1923 και αμέσως μετά την υπογραφή της συνθήκης συνέχισε το δόγμα των Νεότουρκων «η Τουρκία στους Τούρκους». Δρώντας συστηματικά σε περιόδους που η Ελλάδα δεν μπορούσε να αντιδράσει λόγω πολέμων ή πολιτικής αστάθειας, καταπάτησε κατάφωρα τους όρους της Συνθήκης της Λωζάνης και φρόντισε να εξαφανίσει σχεδόν και τους τελευταίους εκεί Έλληνες. Όπως αναφέραμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο όταν υπογράφει η Συνθήκη στην Κωνσταντινούπολη ζούσαν 150.000 Έλληνες, στην Ίμβρο 7.000 και στην Τένεδο 1.000. Σήμερα στην Κωνσταντινούπολη ζουν λιγότεροι από 2.000 Έλληνες, στην Ίμβρο 300 και στην Τένεδο κανείς. Αντίθετα στην Δυτική Θράκη οι Μουσουλμανική μειονότητα αυξήθηκε από 86.000 σε 120.000 οι οποίοι απολαμβάνουν κάθε ελευθερίας.

Η μείωση του Ελληνορθόδοξου πληθυσμού της Κων/πολης, της Ίμβρου και

της Τενέδου δεν υπήρξε τυχαία. Επήλθε συστηματικά με την λήψη ειδικών εξοντωτικών μέτρων εκ μέρους του Τουρκικού κράτους, όπως:

- Τον νόμο του 1929 περί εξυβρίσεως του Τουρκισμού όταν, με απλή προφορική καταγγελία, γινόταν προφυλάκιση μειονοτικών.
- Την στράτευση το 1941, ομογενών μας και αποστολή των σε τάγματα εργασίας στα βάθη της Τουρκίας, σε ελώδεις περιοχές όπου μεταχειρίστηκαν ως πολίτες εχθρικής χώρας.
- Την ψήφιση το 1942 του καταχθονίου νόμου της περιουσίας (Βαρλίκ) με τον οποίον ζητούσαν δεκαπλάσιο ποσό της περιουσίας.
- Τον ειδικό νόμο του 1948 για άσκηση επαγγέλματος με τον οποίον πήραν τα 80% των αντιπροσωπειών των μειονοτικών.

Σταθμό στην εχθρική πολιτική της Τουρκίας κατά των Ελλήνων αποτέλεσαν οι διωγμοί της Κωνσταντινουπόλεως τον Σεπτέμβριο του 1955, όταν με βάρβαρο τρόπο, κατεστράφη ο Ελληνισμός της Κωνσταντινούπολης.

2.6.1 Τα Σεπτεμβριανά 1955

Ύστερα από μία σειρά προβοκατόρικων κινήσεων της Τουρκίας στις 5 Σεπτεμβρίου 1955 τουρκικός όχλος, που είχε ήδη μεταφερθεί από την Ασιατική Ακτή, βάσει σχεδίου των τουρκικών αρχών, εντός 9 ωρών κατέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη 4.500 καταστήματα Ελλήνων, 1.000 σπίτια, 73 εκκλησίες και 37 σχολεία, προέβη σε τυμβωρυχίες, έβγαλαν από τα νεκροταφεία σκελετούς ιερωμένων και βίασε 200 Ελληνίδες. Το ίδιο βράδυ έκαψαν το Ελληνικό Προξενείο στη Σμύρνη και λεηλάτησαν τα σπίτια των Ελλήνων Αξιωματικών που υπηρετούσαν στο εκεί κλιμάκιο του ΝΑΤΟ. Με τα γεγονότα αυτά μεγάλος αριθμός Ελλήνων εγκατέλειψαν την Τουρκία και τις εκεί περιουσίες.

Η Ελλάδα, με έντονη πίεση Αμερικής και ΝΑΤΟ, γι' αυτοσυγκράτηση, δεν αντέδρασε για χάρη της Συμμαχίας. Η μη άμεση καταδίκη των παρανόμων ενεργειών της Τουρκίας, όπως και τώρα, με τις απειλές πολέμου, αποθράσυνε τους Τούρκους οι οποίοι χρησιμοποίησαν έκτοτε ακατανόμαστα εκβιαστικά μέτρα (αστυνομικά, οικονομικά και άλλα), με στόχο τον εξαναγκασμό προς φυγή των υπολοίπων Ελλήνων.

Το 1964, αποθρασυνθέντες οι Τούρκοι με την ανοχή των Κυβερνήσεων της Δύσης, μέσα σε 48 ώρες, απέλασαν 1.500 Έλληνες μεταξύ των οποίων και παιδιά και γυναίκες και γέροντες, ως επικίνδυνους για την ασφάλεια της χώρας και σε μερικούς

μήνες απέλασαν άλλους 8.000 - 9.000 Έλληνες. Η Ελλάδα δεν έλαβε κανένα μέτρο αντεκδίκησης κατά της Μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης.

Ομοίως στην Ίμβρο και Τένεδο δεν εφαρμόστηκε καθόλου η διάταξη του άρθρου 14 της Λωζάνης. Έκλεισαν τα Ελληνικά Σχολεία, απαγόρευσαν την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, κατεστράφησαν 300 εξωκλήσια και έγινε απαλλοτρίωση του 90% της γης. Σήμερα στην Ίμβρο και Τένεδο από τους 8.200 κατοίκους ζουν ολίγες μόνο εκατοντάδες.

2.6.2 Οι μουσουλμάνοι της Θράκης

Παρά τη εξέλιξη των γεγονότων σε βάρος της, η Ελληνική πολιτεία δεν ακολούθησε την οδό εφαρμογής αντιμέτρων, όταν εναντίον του Ελληνισμού διαπράττονταν τρομακτικά εγκλήματα. Εμμένοντας στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων η Ελλάς, δεν ακολούθησε ποτέ την οδό, μιας αυστηρής ερμηνευτικής νομικής επιχειρηματολογίας του άρθρου 45, που θα της επέτρεπε να "απαλλαγεί" από τους μουσουλμάνους της Θράκης κατά τον ίδιο τρόπο που "απαλλάχθηκε" η Τουρκία από τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου. Αν και τα άρθρα περί προστασίας μειονοτήτων της συνθήκης της Λωζάνης δεν έγιναν ουδέποτε σεβαστά από την Τουρκία, η Ελλάδα μονομερώς εφάρμοσε το άρθρο 45, παρέχοντας στους μουσουλμάνους της Θράκης όλα εκεί τα δικαιώματα που στέρησε η Τουρκία από τους ελληνικής καταγωγής υπηκόους της. Η Ελλάδα ενώ θα μπορούσε να επικαλεστεί την αρχή της αμοιβαιότητας (όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 45 της συνθήκης της Λωζάνης) και να αξιώσει την αριθμητική τουλάχιστον εξίσωση των Ελλήνων της Κων/πόλης και των μουσουλμάνων της Θράκης, ή να εναρμονίσει όλα όσα εφαρμόστηκαν σε βάρος των Ελλήνων της Ίμβρου και Τενέδου, εν τούτοις δεν το έπραξε, σεβόμενη τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ανθρώπινες αξίες, όπως αυτές προστατεύονται από ένα κράτος δικαίου, μέλος της Ευρωπαϊκής οικογένειας.

2.6.3 Η τακτική του Τουρκικού κράτους.

Σήμερα η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά των μουσουλμάνων στην Δυτική Θράκη υπάρχει, αλλά αυτή γίνεται από τον Προξενείο της Τουρκίας στην Κομοτηνή, το οποίο υποκινεί την μειονότητα να αγνοεί τις ελληνικές αρχές. Με την ψευδολόγο προπαγάνδα στο εξωτερικό και με την δραστηριότητα πρακτόρων της στη Δυτική Θράκη, για δήθεν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά των μουσουλμάνων, η Τουρκία επιδιώκει σε κατάλληλη στιγμή να δημιουργήσει και εκεί σοβαρά προβλήματα όπως στην Κύπρο.

Εκμεταλλευόμενη το διεθνές ενδιαφέρον για το παρόν και το μέλλον των

μειονοτήτων, την κλειστή κοινωνική οργάνωση, που συχνά απαντάται σε μουσουλμανικούς πληθυσμούς, καθώς και το χαμηλό πολιτισμικό επίπεδο των μουσουλμάνων της Θράκης, η Άγκυρα, προωθώντας στην Θράκη τον ισλαμικό εξτρεμισμό και την τουρκική αλυτρωτική προπαγάνδα, άρχισε να δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στην Αθήνα και να διαταράσσει την ειρηνική συμβίωση χριστιανών και μουσουλμάνων στην Θράκη.

Παράλληλα άρχισε να καλλιεργεί απροκάλυπτα τον τουρκικό εθνικισμό και με στρατηγείο το Γενικό Τουρκικό Προξενείο Κομοτηνής οργανώθηκαν ομάδες τρομοκράτησης, όσων μουσουλμάνων αρνούνται να υποταχθούν στην λογική της τουρκικής πολιτικής. Ως συνοδευτικές των παραπάνω μεθοδεύσεων από την Άγκυρα, υψώθηκαν δηλώσεις αποπροσανατολισμού της διεθνούς κοινής γνώμης περί δήθεν καταπίεσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Θράκη, ενώ στην πλουσιότατη διεθνή προπαγάνδα της Τουρκίας, η Θράκη κατέλαβε μια από τις πρώτες θέσεις. Οι στόχοι αυτής της τουρκικής συμπεριφοράς μπορούν να αναλυθούν σε:

- Προσπάθεια ομογενοποίησης των μουσουλμανικών μειονοτήτων στην Θράκη, ώστε να υπάρξει σταδιακή απορρόφηση των πομακικών και των αιθιγγανικών στοιχείων από την μικρή ομάδα των τουρκογενών, γεγονός που θα επιτρέψει στην Τουρκία την αντικατάσταση του όρου μουσουλμανικές μειονότητες με αυτόν του εθνικού τουρκικού προσδιορισμού τους.
- Καλλιέργεια έντασης στις σχέσεις χριστιανών - μουσουλμάνων και στις σχέσεις μουσουλμάνων - ελληνικής πολιτείας στα πλαίσια αναζήτησης της πλήρους περιθωριοποίησης και απομόνωσης των μουσουλμάνων από το ελληνικό πολιτικό – κοινωνικό - πολιτισμικό γίγνεσθαι για τον καλύτερο δυνατό έλεγχο τους.
- Προώθηση παράλογων αιτημάτων ως μειονοτικών (π.χ. ανάδειξη θρησκευτικών ηγετών - μουφτήδων με άμεση ψηφοφορία μουσουλμάνων, αίτημα ξένο προς το ισλαμικό δίκαιο και πρωτάκουστο ακόμη και για τους εξτρεμιστές σίιτες του Ιράν), των οποίων η υλοποίηση θα σημάνει τη λειτουργία κράτους εν κράτη των μουσουλμάνων στην Θράκη.
- Καλλιέργεια των τουρκικών θέσεων ως "μειονοτικών δικαιωμάτων" στη διεθνή κοινή γνώμη με τη συνοδεία σωρείας συκοφαντιών εναντίον της Ελλάδος, ώστε κάποια στιγμή, στο άμεσο μέλλον με την ανοχή -τουλάχιστον- της διεθνούς κοινότητας, η Τουρκία να νομιμοποιήσει την επιθετικότητά της σε βάρος της Ελληνικής Θράκης.

2.7 Θέμα Υφαλοκρηπίδας

Το ζήτημα της, Υφαλοκρηπίδας που αποτελούσε και αποτελεί μια από τις κυριότερες διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, προέκυψε, το 1973. Οι θαλάσσιες και υποθαλάσσιες περιοχές που παράκεινται σε μία ακτή διακρίνονται σε ζώνες, οι οποίες έχουν διαφορετικό νομικό καθεστώς. Έτσι από την ακτή προς την ανοικτή θάλασσα έχουμε τα εσωτερικά ύδατα, την αιγιαλίτιδα ζώνη, την συνορεύουσα ζώνη, την αποκλειστική οικονομική ζώνη, την υφαλοκρηπίδα και τέλος την ανοικτή θάλασσα. Σύμφωνα με το άρθρο 76.1 της Συμβάσεως για το δίκαιο της θάλασσας (1982), η Υφαλοκρηπίδα αποτελείται από τον θαλάσσιο βυθό και το υπέδαφος πέραν από τα χωρικά ύδατα. Εκτείνεται σε απόσταση 200 μιλίων από τις γραμμές βάσεως από τις οποίες μετρώνται τα χωρικά ύδατα ή σε όλη την έκταση της φυσικής προεκτάσεως του χερσαίου εδάφους έως το εξωτερικό του υφαλοπλαισίου, εφόσον το υφαλοπλάσιο έχει έκταση μεγαλύτερη των 200 μιλίων.¹⁷

Θέση της Τουρκίας.

Η Τουρκία ισχυρίζεται ότι:

- Η μορφολογία του βυθού της θάλασσας στο Αιγαίο δημιουργεί τα τουρκικά δικαιώματα επί της Υφαλοκρηπίδας.
- Ο βυθός του Αιγαίου είναι φυσική προέκταση της Ανατολίας και συνεπώς αποτελεί υφαλοκρηπίδα της.
- Τα ελληνικά νησιά που βρίσκονται κοντά στις μικρασιατικές ακτές δεν έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα. Αποτελούν απλές προεξοχές του βυθού και επικάθονται της τουρκικής υφαλοκρηπίδας.
- Το διεθνές δίκαιο και η πρακτική μεταξύ των κρατών δεν αποδίδουν ίση αξία σε όλα τα νησιά.

Η αξίωση της Τουρκίας σήμερα είναι ότι η υφαλοκρηπίδα της φτάνει μέχρι τα μισά του Αιγαίου.

Η Ελληνική θέση για την Υφαλοκρηπίδα είναι σταθερή. Τα νησιά έχουν τα ίδια δικαιώματα επί της Υφαλοκρηπίδας, όπως και οι ηπειρωτικές ακτές. Σύμφωνα με την σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS)¹⁸ στο άρθρο 121§2 καθορίζεται το καθεστώς των νήσων όσο αφορά την αιγιαλίτιδα ζώνη,

¹⁷Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ.242

¹⁸Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS – United Nations Convention on the Law of the Sea) Η Τρίτη συνδιάσκεψη των Ηνωμένων εθνών για το δίκαιο της θάλασσας(1973-1982) κατέληξε στην υπογραφή της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας στο Montego Bay στις 10 Δεκεμβρίου του 1982.

την υφαλοκρηπίδα και την ΑΟΖ σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης για τις ηπειρωτικές περιοχές και αναφέρει συγκεκριμένα: «Εκτός όπως προβλέπεται στη παράγραφο 3, η χωρική θάλασσα, η συνορεύουσα ζώνη, η αποκλειστική οικονομική ζώνη και η υφαλοκρηπίδα μιας νήσου καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας σύμβασης που εφαρμόζονται στις άλλες ηπειρωτικές περιοχές» με εξαίρεση το 121§3, «Οι βράχοι οι οποίοι δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή, δεν θα έχουν αποκλειστική οικονομική ζώνη ή υφαλοκρηπίδα».¹⁹

2.8 Πατριαρχείο

Η Τουρκία αναγκάστηκε να δεχθεί την παραμονή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη, πιεζόμενη από την Ελλάδα και τις άλλες δυνάμεις που μετείχαν στη Συνδιάσκεψη της Λωζάνης. Στη συνείδηση των Τούρκων εθνικιστών το Οικουμενικό Πατριαρχείο συνέχιζε να θεωρείται ο θεματοφύλακας της Μεγάλης Ιδέας, γι' αυτό και τέθηκε ως μακροπρόθεσμος στόχος η πλήρης αποδυνάμωση και έκλειψη του Πατριαρχικού θεσμού.

Μετά την απομάκρυνση από τον Οικουμενικό Θρόνο του Πατριάρχη Μελετίου και ενόψει της νέας πατριαρχικής εκλογής, το αστυνομικό τμήμα Φαναρίου κοινοποίησε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο το υπ' αριθμόν 1092/6-12-1923 διάταγμα της Νομαρχίας Κωνσταντινούπολης με το οποίο καθορίζονταν ο τρόπος εκλογής του Πατριάρχη. Σύμφωνα με το διάταγμα η εκλογή του Οικουμενικού Πατριάρχη θα γινόταν εφεξής αποκλειστικά μεταξύ των κληρικών τουρκικής υπηκοότητας που ασκούσαν ήδη καθήκοντα στην Τουρκία, ενώ τα ίδια προσόντα έπρεπε να συγκεντρώνουν και οι εκλογείς.²⁰ Το διάταγμα 1092/1923 είναι η πρώτη επίσημη διοικητική πράξη με την οποία η Τουρκία αμφισβήτησε τον οικουμενικό χαρακτήρα του Πατριαρχείου, παρουσιάζοντάς το σαν ένα θεσμό καθαρά εσωτερικού τουρκικού δικαίου, ενώ ο Οικουμενικός Πατριάρχης δεν αποκαλούνταν με τον τίτλο του αλλά ως « Αρχιπαπάς των Ρωμιών» (Rum Basparaz). Η ονομασία του Οικουμενικού Πατριάρχη ως «αρχιπαπά» αποσκοπούσε, πέραν της αμφισβήτησης του οικουμενικού πνευματικού του ρόλου ως ιστορικής κεφαλής της Ορθοδοξίας και στην προσωπική ταπείνωση του κατόχου του τίτλου. Αυτή τη διττή προσέγγιση, της θεσμικής αμφισβήτησης και του προσωπικού εξευτελισμού, ακολούθησε όλο το εξεταζόμενο

¹⁹Αγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ.245

²⁰Αλέξης Αλεξανδρής, «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων », στο συλλογικό έργο, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*, (Αθήνα: Γνώση, 1988), σ. 58

διάστημα το Τουρκικό κράτος, με αρκετή, δυστυχώς, επιτυχία.

Η θεσμική θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στα πλαίσια της Χριστιανικής Θρησκείας και ιδίως του Ορθόδοξου Δόγματός της, δεν είχε μέχρι τότε αμφισβητηθεί.²¹ Η εξομοίωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου μ' ένα οποιοδήποτε τουρκικό ίδρυμα, υπό τη δικαιοδοσία της Νομαρχίας Κωνσταντινούπολης, δημιούργησε μεγάλες δυσχέρειες στην εκπλήρωση της αποστολής του ως πνευματικής κεφαλής της Ορθοδοξίας. Επιπλέον ο περιορισμός του φυτωρίου των ιεραρχών του, στους ομογενείς της Κωνσταντινούπολης, Ίμβρου και Τενέδου, οδηγούσε στην παραπέρα μείωση της διεθνούς πνευματικής ακτινοβολίας του. Η πολιτική των προσωπικών εξευτελισμών και ταπεινώσεων προς τον εκάστοτε Οικουμενικό Πατριάρχη ξεκίνησε με την περίπτωση του παπά Ευθύμ, έφθασε δε μέχρι του σημείου της καταδίκης του Οικουμενικού Πατριάρχη Γρηγορίου Ζ' από τουρκικό δικαστήριο και την απέλαση του Οικουμενικού Πατριάρχη Κωνσταντίνου Στ'.²²

Η πολιτική της Τουρκίας για τη θεσμική απαξίωση του Οικουμενικού Πατριαρχείου και το νομικό υποβιβασμό του στο επίπεδο τουρκικού ιδρύματος (σωματείου ιδιωτικού δικαίου), όπως υλοποιήθηκε με το διάταγμα 1092/1923 και την επίσημη στάση των τουρκικών αρχών, δυστυχώς έγινε αποδεκτή από ελληνικής πλευράς. Η επιβολή του συγκεκριμένου τρόπου εκλογής δεν αποτελούσε μεμονωμένη ενέργεια, αλλά μέρος της μακροπρόθεσμης τουρκικής πολιτικής για εξάλειψη κάθε ελληνικού στοιχείου από την Τουρκία. Κανείς από ελληνικής πλευράς δεν διείδε ότι ίσως θα ερχόταν στιγμή που δεν θα υπήρχε πλέον Ελληνική μειονότητα στην Τουρκία για να τροφοδοτήσει με κληρικούς, τον ήδη υποβαθμισμένο Οικουμενικό Θρόνο και το Πατριαρχείο θα οδηγούνταν ενώπιον του διλήμματος της εξόδου από την Τουρκία, της εξάλειψης ή της τουρκοποίησης.²³

²¹Αλέξης Αλεξανδρής, «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων», στο συλλογικό έργο, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*, (Αθήνα: Γνώση, 1988), σ. 58

²²Μόνο τέσσερις πλέον μητροπολίτες μέλη της Πατριαρχικής Ιεράς Συνόδου διατηρούσαν εδαφική δικαιοδοσία και ποίμνιο (οι Χαλκηδόνας, Δέρκων, Πριγκιποννήσων, Ίμβρου και Τενέδου), ενώ οι υπόλοιποι έφεραν απλώς τους τίτλους «πάλαι ποτέ εκλαμψασών μητροπόλεων».

²³Ο Baskın Oran στην ανάλυσή του, «Τουρκική εξωτερική πολιτική και δυτική Θράκη», υπολογίζει ότι μέχρι τη δεύτερη ή το αργότερο την τρίτη δεκαετία του αιώνα μας το Οικουμενικό Πατριαρχείο θα «κλείσει» λόγω του συνδυασμού αφενός της εξάλειψης της Ελληνικής μειονότητας της Τουρκίας και αφετέρου της ύπαρξης του νομικού πλαισίου που απαιτεί ο Οικουμενικός Πατριάρχης να έχει την τουρκική ιθαγένεια και να είναι εγκατεστημένος στην Τουρκία. Baskın Oran, «Τουρκική εξωτερική πολιτική και δυτική Θράκη», στο Νίκος Μιχαηλίδης(επιμ), *Μύθος και Πραγματικότητα (τόμος Α')*, (Αθήνα: *Infoγνώμων*, 2001), σ. 409-410

Κεφάλαιο τρίτο

Στρατηγικοί στόχοι της Ελλάδας από το τέλος του Ψυχρού πολέμου έως σήμερα

3.1 Γενικά²⁴

Το τέλος του ψυχρού πολέμου βρήκε την Ελλάδα σε δυσμενή θέση. Η χώρα δεν ήταν έτοιμη να αντιμετωπίσει τα αποτελέσματα του πολέμου, τα οποία έφεραν πολλές αλλαγές στο Βαλκανικό τοπίο. Οι βασικές μεταβολές μετά τον ψυχρό πόλεμο ήταν η αρχή των ιδεολογικών «συνόρων», μετατρέποντας τα Βαλκάνια πρακτικά πιο ενοποιημένα, ταυτόχρονα με την εσωτερική ενίσχυση των εθνικών τους χαρακτηριστικών. Η νέα, αυτή, κατάσταση απαιτούσε καινοτόμες αλλαγές των κυβερνήσεων, στον τρόπο με τον οποίο έβλεπαν και αντιμετώπιζαν τις καταστάσεις. Η χώρα μας δεν ήταν έτοιμη για ριζικές αλλαγές. Πολλές πολιτικές που ακολούθησε η Χώρα μας, δεν κάλυπταν τις ανάγκες που απαιτούσε η κατάσταση, ενώ, μέχρι ένα βαθμό, μπορούσαν να θεωρηθούν και αναχρονιστικές.

Ο ρόλος της Ελλάδας θα μπορούσε να είναι πολύ διαφορετικός. Η θέση του «παρατηρητή» που μέχρι τότε κατείχε, καθώς και το γεωγραφικό σημείο στο οποίο βρίσκεται, ήταν ικανά να της προσδώσουν σημαντικό ρόλο στα Βαλκάνια, μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου. Όμως η Ελλάδα ανέπτυξε άσχημες σχέσεις με την Αλβανία και τη Βόρεια Μακεδονία, τη διετία 1992- 1994. Η Ελλάδα δεν κατάφερε να αποτελέσει τον ουδέτερο διπλωματικό παράγοντα στα προβλήματα αυτών των χωρών. Φυσικά, οι περισσότερες δυσκολίες κατά την περίοδο προκύπταν με τη Βόρεια Μακεδονία. Το άλυτο πρόβλημα του ονοματολογικού είχε «πεισμώνσει» τις δυο χώρες, των οποίων οι σχέσεις τους επηρεάστηκαν πολύ έντονα.

Η Τουρκία απεναντίας μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου εφάρμοσε την επεκτατική της πολιτική στα Βαλκάνια η οποία επικεντρωνόταν στην ιδέα του «Μουσουλμανικού τόξου». Δηλαδή να προσεταιρίσει όλους τους μουσουλμανικούς λαούς των Βαλκανίων υπό την ομπρέλα της και κατά της Ελλάδας. Η σκέψη της επέκτασης της Τουρκίας στα Βαλκάνια προπαγάνδισε τον τρόπο με τον οποίο η ελληνική κυβέρνηση έβλεπε και αντιμετώπιζε τις βαλκανικές χώρες. Η Ελλάδα ύψωσε άμυνες απέναντι στα Βαλκάνια, με σκοπό να προστατευθεί από την επεκτατική πολιτική της Τουρκίας.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναλύσουμε, ποια ήταν στρατηγική αποτροπής και οι στόχοι της Χώρας μας έναντι των αξιώσεων της Τουρκίας, χωρίζοντας σε περιόδους

²⁴Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος & Μαριλένα Κοππά, *30 χρόνια Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής (1974- 2004)*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2005), σ. 49-55

της Ιστορίας, από το 1974 έως σήμερα.

3.2 1974- 1990²⁵⁻²⁶

Μετά την Εισβολή στην Κύπρο η Τουρκία είχε ξεκινήσει μια πολιτική «απειλής» απέναντι στη χώρα μας, καθώς και στην Κύπρο, την οποία η Ελλάδα ήθελε να αποκλιμακώσει και να σταθεροποιήσει. Ακόμη, τονίζεται πως η πολιτική γραμμή του τότε πρωθυπουργού, Κωνσταντίνου Καραμανλή, στόχευε στο να υποστηρίξει την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ την Ελλάδας και των γειτονικών χωρών της. Η δικτατορία που είχε προηγηθεί ασκούσε έντονη κριτική και φόβο ανάπτυξης και εξάπλωσης του Κομμουνιστικού καθεστώτος. Με την κατάρρευση, όμως, της δικτατορίας, καταρρίφθηκαν, εν μέρει, και οι απόψεις της, τις οποίες, πλέον, ο λαός δεν ενστερνιζόταν εξ' ολοκλήρου και η συνεργατική πολιτική του Κωνσταντίνου Καραμανλή είχε ως σκοπό την αλλαγή του πολιτικού τοπίου της χώρας.

Η διαβαλκανική συνεργασία είχε κάνει, βέβαια τα πρώτα της νοερά βήματα το 1971, με την εξασφάλιση διπλωματικών σχέσεων μεταξύ της χώρας μας και της γειτονικής Αλβανίας. Φυσικά, η σχέση μεταξύ των δυο χωρών ήταν τυπικά διπλωματική, μέχρι το 1988, όπου φάνηκε πρακτικά η αξιοπιστία της από κοινού συμφωνηθείσας, συνεργασίας. Η κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου κατήργησε την εχθρική κατάσταση μεταξύ των δυο χωρών, της Ελλάδας και της Αλβανίας και κατέστη δυνατή τη λήξη της εμπόλεμης κατάστασης που είχε κηρύξει η πρώτη προς τη δεύτερη, κατά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Οι σχέσεις της χώρας με τη Βουλγαρία, επίσης, αποκαταστάθηκαν, βλέποντας ως κοινό «εχθρό» τη Τουρκία, η οποία ασκούσε απειλητικές πολιτικές και απέναντι στη Βουλγαρία. Ο κοινός στόχος των δυο κρατών για εξομάλυνση των σχέσεων και κριτική αυτονομία απέναντι στις επεκτατικές πολιτικές της Τουρκίας, τις έφεραν, αυτομάτως, πιο κοντά.

Όπως αναφέρει η Κοπά, η διαβαλκανική πολιτική περί συνεργασίας δεν ήταν πάντοτε απλό ζήτημα. Στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας, για παράδειγμα, οι συνεχείς αναφορές στο Μακεδονικό ζήτημα και στην επίλυσή του, από την άλλη πλευρά, δημιουργούσε ένα κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης στην Ελλάδα, καθώς η χώρας μας είχε συγκεκριμένη και αυστηρή άποψη πάνω σ' αυτό.

²⁵Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος & Μαριλένα Κοπά, *30 χρόνια Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής (1974- 2004)*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2005), σ. 47-48

²⁶Χρήστος Λ. Ροζάκης, «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις», στο Χρήστος Λ. Ροζάκης(επιμ.), *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική κρίση*, (Αθήνα: Μετόπη, 1979), σ.157-158

Όσον αφορά τις διαπραγματεύσεις με την ίδια την Τουρκία, η Ελλάδα κράτησε ψύχραιμη στάση και επέμεινε στις συζητήσεις περί συνεργατικού πνεύματος παρά την εχθρική στάση της Τουρκίας, γενικότερα, αλλά και ειδικότερα, εφόσον μιλάμε για μια εποχή που η Τουρκία είχε εισβάλει παράνομα στην Κύπρο, ενώ επέμενε για το θέμα της υφαλοκρηπίδας. Ένας από τους βασικούς στρατηγικούς στόχους της χώρας μας εκείνη την περίοδο ήταν απόδειξη της ειρηνικής της διάθεσης. Σύμφωνα με το Ροζάκη, η Ελλάδα επέμενε στις διαπραγματεύσεις για το ζήτημα της Υφαλοκρηπίδας μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου του ΟΗΕ, όπου, αρχικά, είχαν συμφωνήσει από κοινού οι τότε εκάστοτε πρωθυπουργοί των δυο χωρών, να απευθυνθούν. Η Τουρκία άλλαξε, όμως, τη στάση της και διέκοψε τις συζητήσεις. Αν και το ζήτημα παρέμενε, και παραμένει, άλυτο, ωστόσο η διπλωματική στάση της Ελλάδας έδωσε στον υπόλοιπο κόσμο το μήνυμα της αποκατάστασης της δημοκρατίας στη χώρα και στον τρόπο που θέλει να αντιμετωπίζει τα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής της.

Η εικόνα, όμως, αυτή ξεκίνησε να καταρρέει με την αλλαγή του πολιτικού τοπίου της χώρας. Μετά το 1981, η στάση της Ελλάδας απέναντι στην Τουρκία άλλαξε, καθώς η κυβέρνηση δεν είχε τις ίδιες βλέψεις, ούτε ήθελε να ακολουθήσει την ίδια πολιτική με την προηγούμενη κυβέρνηση. Για τη χώρα μας, από την πλευρά της, δεν υπήρχε κάποιο ζήτημα στο οποίο θα έπρεπε ή θα μπορούσε να υποχωρήσει, παρά μόνο για το ζήτημα της Υφαλοκρηπίδας και μάλιστα, με προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο και όχι με συζητήσεις μεταξύ των δύο χωρών. Γενικά τα δύο κύρια ζητήματα που προέκυψαν μετά το 1974 στα πλαίσια του αναθεωρητισμού της Τουρκίας, ήταν η Υφαλοκρηπίδα και ο εναέριος χώρος του Αιγαίου:

3.2.1 Η Υφαλοκρηπίδα²⁷

Το ζήτημα της, Υφαλοκρηπίδας που αποτελούσε και αποτελεί μια από τις κυριότερες διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, προέκυψε, το 1973. Το φθινόπωρο εκείνου του έτους η κυβέρνηση της Τουρκίας, χωρίς σχετικές, συζητήσεις, διέταξε έρευνα της Υφαλοκρηπίδας στην εταιρεία πετρελαίων της Τουρκίας, με τον ισχυρισμό πως βρίσκεται μέσα στα χωρικά ύδατά της. Από την πλευρά της, η Ελλάδα, τόνισε και προσπάθησε να υπενθυμίσει στην Τουρκία τα σύνορα των δυο χωρών και υποστήριξε πως η Υφαλοκρηπίδα ανήκει στην Ελληνική επικράτεια. Η σύμβαση της

²⁷Χρήστος Λ. Ροζάκης, «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις», στο Χρήστος Λ. Ροζάκης(επιμ.), *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική κρίση*, (Αθήνα: Μετόπη, 1979), σ.131-135

Γενεύης επαληθεύει την Ελληνική θέση, όμως δεν είναι αποδεκτή από την Τουρκική πλευρά, η οποία δηλώνει πως η σύμβαση δεν είναι νόμιμη, συνεπώς είναι άκυρη. Συνεχίζοντας, η Τουρκία υποστήριξε, επίσης, πως αν η συνθήκη είναι έγκυρη, τότε το ζήτημα της Υφαλοκρηπίδας αφορά τις ειδικές περιστάσεις της. Οι διαφωνίες μεταξύ των κρατών συνεχίστηκαν, καθώς η κάθε χώρα υποστήριξε διαφορετικές νομοθεσίες της σύμβασης, για να υποστηρίξει τη θέση της. Το αποτέλεσμα ήταν η Ελλάδα τον Ιανουάριο του 1975 να ζητήσει παραπομπή του ζητήματος στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, πρόταση η οποία, αρχικά, έγινε δεκτή από την Τουρκία. Η θετική της στάση, όμως, άρθηκε μετά από διαφωνίες μεταξύ των δυο χωρών, σχετικά με τα ερωτήματα που θα έπρεπε να τεθούν στο δικαστήριο, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως το ζήτημα πρέπει να επιλυθεί σε πρώτο, τουλάχιστον, στάδιο, μεταξύ των δυο χωρών, και όχι με παραπομπή στο Διεθνές Δικαστήριο. Η άποψη αυτή δεν έγινε δεκτή από την Ελληνική κυβέρνηση, καθώς έβλεπε το ζήτημα ως καθαρά νομικό, γεγονός που το καθιστούσε κατάλληλο για παραπομπή. Η διάσταση γνώμών των δυο χωρών είχε ως αποτέλεσμα την αποστολή του Τουρκικού πλοίου, «Σισμίκ» να κάνει παράνομα έρευνα στην ελληνική Υφαλοκρηπίδα το καλοκαίρι του 1976. Η Ελλάδα ακολούθησε τη νομική οδό, προσφεύγοντας στο συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ αλλά και στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Το συμβούλιο ασφαλείας ζήτησε από τις χώρες να διαπραγματευτούν για το ζήτημα, ενώ, από την πλευρά του, το Διεθνές Δικαστήριο δεν έκανε δεκτή τη λήψη προσωρινών μέτρων, που ζήτησε η Ελλάδα, κατά της Τουρκίας. Η Ελλάδα απευθύνθηκε ξανά, μονομερώς, στο Διεθνές Δικαστήριο για το ζήτημα της οριοθέτησης, χωρίς αποτέλεσμα. Η επιμονή της Τουρκικής πλευράς για αποφυγή του Δικαστηρίου εκείνη την περίοδο έδειχνε την προσπάθεια της Τουρκίας για κατάκτηση περισσότερων στόχων ευρύτερα, στο Ελληνοτουρκικό ζήτημα.

3.2.2 Ο εναέριος χώρος του Αιγαίου²⁸

Εξίσου σημαντική διένεξη εκείνη την περίοδο αποτέλεσε και ο εναέριος χώρος μεταξύ των συνόρων μας. Σύμφωνα με το Ροζάκη, η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974 ήρθε ταυτόχρονα με την πρωτοβουλία της να απαγορεύσει τις πολιτικές αεροπορικές πτήσεις στο Αιγαίο, συμπεριλαμβάνοντας σημεία εντός των Ελληνικών συνόρων, ενώ έκαναν γνωστό πως τον έλεγχο των αεροπορικών πτήσεων

²⁸Χρήστος Λ. Ροζάκης, «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις», στο Χρήστος Λ. Ροζάκης(επιμ.), *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική κρίση*, (Αθήνα: Μετόπη, 1979), σ.135-136

για την περιοχή του Αιγαίου, θα τον ασκούν οι ίδιοι. Από το 1952 μέχρι το παραπάνω περιστατικό, το 1974, τον εναέριο έλεγχο του Αιγαίου ασκούσε η Ελλάδα, ρόλος που της είχε ανατεθεί επισήμως από τη Διεθνή Οργάνωση Πολιτικής Αεροπορίας. Η Ελλάδα, σύμφωνα με την ίδια εντολή, ασκούσε τον έλεγχο και των στρατιωτικών πτήσεων. Το επιχείρημα της Τουρκίας αφορούσε την άμυνα της. Η παραπάνω υποστήριξε πως ο χρόνος που απαιτείται για τον έλεγχο των αεροσκαφών συγκριτικά με τα σύνορα της, δεν ήταν επαρκής. Συνεπώς, η ασφάλεια της χώρας ήταν εκτεθειμένη. Ο σκοπός της ήταν να επεκταθεί ο έλεγχος που ασκεί το κράτος χωρικά, ώστε χρόνος απόκρισης τους να είναι μεγαλύτερος, ενώ δεν έλαβε υπ'όψη πως με την πράξη της δημιουργούσε ακριβώς το ίδιο πρόβλημα στην Ελλάδα. Έτσι, η Τουρκία κατέληξε το 1974 να επιδιώκει παρανόμως τον έλεγχο σε πολύ μεγάλο μέρος του Αιγαίου, όσον αφορά την έκτασή του. Εν τέλει, με τη λογική της Τουρκίας, θα υπήρχε χρόνος για τον έλεγχο των αεροσκαφών προς όφελος τους, στερώντας, αντίστοιχα, τον έλεγχο της Ελληνικής πλευράς στα σύνορα της. Φυσικά, η Ελλάδα αντέδρασε στις Τουρκικές στρατηγικές. Το ζήτημα τέθηκε σε διαπραγματεύσεις, οι οποίες συνεχίζονται ακόμα. Οι διαπραγματεύσεις δεν έχουν καταλήξει σε κάποια ουσιαστική λύση του προβλήματος, μέχρι και σήμερα.

3.3 1990(Τέλος του Ψυχρού Πολέμου)-1996

Την περίοδο 1990-1996, στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας, η Ελλάδα δε μπορούσε να αρκεστεί σε συζητήσεις μεταξύ των δύο χωρών, διότι η θέση της ήταν ξεκάθαρη: « *Τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα και οποιαδήποτε διαφωνία της Τουρκίας μπορούσε να επιλυθεί μέσω του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης.*»²⁹

Στο τέλος του 1990 η Τουρκία έθεσε το ζήτημα της αποστρατικοποίησης των νήσων. Πιο συγκεκριμένα, ανέφερε πως η συνθήκη της Λωζάνης και των Παρισίων κάνουν λόγο για ελληνική κυριαρχία στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, εφόσον, όμως, έχουν αποστρατικοποιηθεί, αφήνοντας, έμμεσα, να δηλώνεται παραβίαση των συνθηκών από ελληνικής πλευράς. Η Ελλάδα φυσικά δεν ενστερνίστηκε την τουρκική άποψη. Τον Σεπτέμβριο του 1991, πραγματοποιήθηκε η συνάντηση των Παρισίων, μεταξύ των τότε πρωθυπουργών των δύο χωρών, του Κωνσταντίνου Μητσοτάκη και του Μεσούτ Γιαλμάζ. Ο σκοπός της συνάντησης ήταν να συζητήσουν οι δύο πρωθυπουργοί τα ζητήματα που ταλάνιζαν αρκετά χρόνια, πλέον, τις δύο χώρες. Στη συζήτηση αυτή ο Τούρκος πρωθυπουργός ζήτησε την τροποποίηση του

²⁹Χρήστος Λ. Ροζάκης, «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις», στο Χρήστος Λ. Ροζάκης(επιμ.), *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική κρίση*, (Αθήνα: Μετόπη, 1979), σ. 158

νέου, κατά το διάστημα, εκλογικού νόμου. Ο εκλογικός νόμος, που τότε θεσπίστηκε, επέτρεπε την είσοδο των κομμάτων στη Βουλή με ποσοστό 3% και πάνω. Αυτό ουσιαστικά απέκλειε την είσοδο των ανεξάρτητων μουσουλμάνων βουλευτών της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης στη Βουλή. Η εξέλιξη αυτή δυσαρέστησε τον Τούρκο πρωθυπουργό, ο οποίος ζήτησε την αλλαγή του εκλογικού νόμου. Η πρόταση του δεν έγινε δεκτή από τον τότε Έλληνα πρωθυπουργό.

Θέση στη συζήτηση δεν θα μπορούσε να μην έχει το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας. Ο τότε Έλληνας πρωθυπουργός παρέθεσε στον Γιλμάζ τη σκέψη διαχωρισμού της υφαλοκρηπίδας σε 3 ζώνες. Η μία ζώνη θα ανήκε σε ελληνικό έδαφος, η δεύτερη ζώνη θα ανήκε στην Τουρκία, ενώ η ενδιάμεση ζώνη της υφαλοκρηπίδας θα θεωρούνταν αμφισβητούμενη. Σύμφωνα με το Συρίγο, η σκέψη του Έλληνα πρωθυπουργού βασίστηκε στο χάρτη που κατασκεύασε η Ελλάδα, σε περίπτωση προσφυγής στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Ο Έλληνας Πρωθυπουργός πρότεινε την από κοινού επ' ωφέλεια της υφαλοκρηπίδας με την Τουρκία, διότι πίστευε πως από κάτω υπάρχουν κοιτάσματα πετρελαίου που δεν υπήρχε λόγος να παραμείνουν ανεκμετάλλευτα. Συνεπώς, η σκέψη του Έλληνα πρωθυπουργού ήταν η κάθε χώρα να μπορέσει να εκμεταλλευτεί ένα κομμάτι της υφαλοκρηπίδας εκάστη, χωρίς όμως να παραβιάζεται το όριο του κάθε κράτους από το άλλο. Ο Τούρκος πρωθυπουργός απάντησε μετά από αξιολόγηση της πρότασης, η οποία τελικά δεν έγινε δεκτή, τόνισε, όμως, το γεγονός πως ο στόχος της Τουρκίας είναι η κοινή ωφέλεια του Αιγαίου. Η άρνηση της Τουρκίας βασίστηκε στο πρακτικό της Βέρνης, σύμφωνα με το οποίο η υφαλοκρηπίδα θα πρέπει να παραμείνει ανεκμετάλλευτη, μέχρι την επίσημη οριοθέτηση της.³⁰

Το Φεβρουάριο του 1992 ο Έλληνας πρωθυπουργός συναντήθηκε με το νέο, πλέον, πρωθυπουργό της Τουρκίας, Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, στο Νταβός. Η ανάληψη υπηρεσίας από το νέο πρωθυπουργό επέτρεψε εκ νέου τις συζητήσεις για τα ελληνοτουρκικά και την προσπάθεια επίλυσης των διαφορών των δύο λαών. Ο Ντεμιρέλ, όπως αναφέρει ο Συρίγος, ήταν καινούριος στην πρωθυπουργική θέση και με αρκετή δύναμη. Η συνάντηση στο Νταβός κύλησε γύρω από δύο βασικούς άξονες, τα Ελληνοτουρκικά ζητήματα και το Κυπριακό ζήτημα.³¹

Η θέση της Ελλάδας ήταν αυστηρή γύρω από το Κυπριακό ζήτημα. Ο Έλληνας πρωθυπουργός τόνισε πως για να βρεθεί λύση στα Ελληνοτουρκικά πρέπει

³⁰Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 418

³¹Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 418-419

να γίνουν βασικά βήματα στο ζήτημα της εισβολής της Τουρκίας στην Κύπρο, ενώ η ελληνική πλευρά βασίστηκε στο επιχείρημα της βελτίωσης της θέσης της Τουρκίας στην Ευρώπη, δηλαδή της εισαγωγή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από την πλευρά του, ο Ντεμιρέλ, μιλούσε για συμφωνία από κοινού στα Ελληνοτουρκικά ζητήματα. Η συζήτηση κατέληξε διπλωματικά, με θέληση και από τις δύο πλευρές για συμφωνία καλής γειτνίασης και αποφυγή περιττών απειλητικών δηλώσεων και πράξεων από τη μία προς την άλλη χώρα. Με το πέρας της συνάντησης η Τουρκία αναγνώρισε επισήμως το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας» υπέρ της Βόρειας Μακεδονίας, ταραζώντας, ήδη, τις σχέσεις των δύο χωρών.³²

Το 1994 η Ελλάδα, έκανε ανοιχτή την πρόταση Ελληνοτουρκικού διαλόγου, βασιζόμενου, όμως, σε ορισμένους όρους. Οι όροι αυτοί, ήταν οι εξής: ³³

- Να μη τεθούν στη συζήτηση θέματα γύρω από τις εναέριες παραβιάσεις.
- Μοναδική διαφορά μεταξύ των δύο χωρών ήταν αυτή της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, η οποία μπορούσε να επιλυθεί με παραπομπή στο Διεθνές Δικαστήριο.
- Ευέλικτη συζήτηση γύρω από τις διάφορες των δύο χωρών (πχ. Λαθρομετανάστευση) που δεν αφορούν, όμως, την επεκτατική πολιτική της Τουρκίας.
- Η παύση απειλητική κινήσεων της Τουρκίας στο Αιγαίο.

Ο σκοπός της ελληνικής πλευράς ήταν να γίνει ένας εποικοδομητικός διάλογος ανάμεσα στις δύο χώρες, σε πνεύμα ομαδικότητας, και όχι διεκδικήσεων. Η Τουρκία, από την άλλη, ήθελε μια συζήτηση που να αφορά όλα τα ζητήματα που έχουν προκύψει.

Την διετία 1993-1995 η Τουρκία αποφάσισε να απευθυνθεί σε διεθνές επίπεδο για να επιτύχει το στόχο της, εμμένοντας σε μια ακόμη συνολική Ελληνοτουρκική διαπραγμάτευση, ενώ ζητούσε από την Ελλάδα να μη προχωρήσει σε μονομερείς κινήσεις για το ζήτημα του Αιγαίου αλλά και για την κατασκευή ελληνικού αεροδρομίου στην Πάφο της Κύπρου, που εκείνη την εποχή γινόταν λόγος πάνω σ' αυτό. Το αποτέλεσμα που επέφεραν οι παραπάνω καταστάσεις ήταν να μην υπάρξει ουσιαστικός διάλογος μεταξύ των δύο χωρών, παρά μόνο επιφανειακές συζητήσεις

³²Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 420-427

³³Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 434

μεταξύ στελεχών των δύο κυβερνήσεων, σε ουδέτερα εδάφη.³⁴

Ο Περράκης επισημαίνει, επίσης, τη σχέση της Ελλάδας με το διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Μέχρι το 1994, δυσνόητες αγκυλώσεις του παρελθόντος εμπόδιζαν την Ελλάδα να αναγνωρίσει την υποχρεωτική δικαιοδοσία του δικαστηρίου. Παρ' όλο που η πολιτική γραμμή που ακολουθούσε ήταν υπέρ της προσφυγής στο δικαστήριο για τα ζητήματα. Η παραπάνω κατάσταση δημιουργούσε δυσμενείς για τη χώρα μας καταστάσεις, η οποία τόνιζε πως τα ελληνοτουρκικά ζητήματα είναι νομικά και όχι πολιτικά.³⁵

Το 1994 η Ελλάδα επισήμως αναγνωρίζει τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, μόνο όμως για τα κράτη που την είχαν, επίσης, αναγνωρίσει, αφήνοντας πάντα ανοιχτό το ενδεχόμενο για επέκταση των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο στα 12 ν.μ.³⁶ Ακόμη, η ελληνική κυβέρνηση εξαίρεσε ρητώς από την αρμοδιότητα του δικαστηρίου οποιαδήποτε διαφορά που ενέπλεκε τα στρατιωτικά αμυντικά μέτρα, που έχουν ληφθεί από την Χώρα μας και αφορούν την άμυνα της χώρας, ώστε να υπάρχει και η επίσημη θέση της, απέναντι στην άποψη της Τουρκίας, σχετικά με παραβίαση των συνθηκών της Λωζάνης και της Γενεύης, για την αποστρατικοποίηση των νησιών.³⁷

Μετά την κίνηση της Ελλάδας για την αναγνώριση του Διεθνούς Δικαστηρίου, το 1995 η Τουρκική εθνοσυνέλευση έδωσε το πράσινο φως στην πολιτική ηγεσία της χώρας να χρησιμοποιήσει ακόμη και τις ένοπλες δυνάμεις για να αποτρέψει τυχόν επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων, καλλιεργώντας ταυτόχρονα ένα συνεχές εχθρικό κλίμα προς την Ελλάδα για την επέκταση των χωρικών υδάτων τις. Αυτή η πράξη, όπως τονίστηκε, θα θεωρούνταν αιτία πολέμου, το λεγόμενο "*Casus Belli*".³⁸

3.4 1996(Ίμια)-2000

Η κρίση των Ιμίων επανάφερε θέματα εδαφικής κυριαρχίας, που είχαν εκλείψει τα τελευταία, τουλάχιστον, χρόνια μεταξύ των δύο λαών. Η νέα προσέγγιση της Τουρκίας για τα ελληνοτουρκικά, πλέον, απέβλεπε στην αμφισβήτηση του κυριαρχικού καθεστώτος ελληνικών μικρονήσων, με τη δικαιολογία της αδυναμίας οριοθέτησης των θαλάσσιων ζωνών, καθώς οι γραμμές βάσεως που ορίζουν τα

³⁴ Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 434-435

³⁵ Στέλιος Περράκης, *Αιγαίο: Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των Ελληνοτουρκικών διενέξεων*, (Αθήνα: Σάκκουλα 2003), σ. 121-122

³⁶ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3, «*Αήλωση Αποδοχής της αρμοδιότητας του Διεθνούς Δικαστηρίου από την Ελλάδα*»

³⁷ Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 437

³⁸ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4, «*Casus Belli, της Τουρκίας για την Ελλάδα.*»

σύνορα δε βασίζονται στην ακτογραμμή των νησιών, οπότε τα όρια δεν είναι διακριτά.

Σε αυτό το κομμάτι πρωταγωνιστούν μικρονήσοι του Αιγαίου όπως τα Ίμια. Ο εκπρόσωπος του υπουργείου εξωτερικών της Τουρκίας, το διάστημα εκείνο, ανέφερε πως δεν υπάρχει καθαρή κυριαρχία της Ελλάδας σε διάφορα σημεία του Αιγαίου. Η Τουρκία θεωρούσε πως διάφορα σημεία στο Αιγαίο που απέχουν 6 ναυτικά μίλια από την Τουρκία, θεωρούνταν τουρκικά χωρικά ύδατα, όπως, επίσης, και αρκετοί μικρονήσοι, οι οποίες δεν αναφέρονται σε καμία συνθήκη και δεν είχαν καταληφθεί από τη χώρα μας, κατά την διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων.³⁹

Η προσφυγή στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης αποτελούσε τη βασική θέση της Ελλάδας απέναντι στα ελληνοτουρκικά. Πλέον, όμως, η κρίση των Ιμίων έφερε ένα ακόμη θέμα προς επίλυση, τα κυριαρχικά δικαιώματα στα νησιά. Πλέον, η προσφυγή στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης αρχίζει να μη μοιάζει ιδανικό σενάριο για τη χώρα μας. Το διεθνές δικαστήριο της Χάγης, σύμφωνα με το Συρίγο, τείνει να βρίσκει τη μέση λύση σε παρόμοια ζητήματα. Σε περίπτωση, λοιπόν που η Ελλάδα και η Τουρκία απευθυνθούν στον προαναφερθέντα δικαιοδοτικό θεσμό, η Ελληνική πλευρά, κατά πάσα πιθανότητα, θα δικαιωθεί στο θέμα των γκρίζων ζωνών καθώς τα νομικά επιχειρήματα είναι πολύ ισχυρά. Αυτό, όμως, σημαίνει ταυτόχρονα ότι για να εξισορροπιστεί η απόφαση του δικαστηρίου και για τη δικαίωση και της Τουρκικής πλευράς, το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας θα ωφελήσει εκείνους.⁴⁰

Σύμφωνα με το Συρίγο τα παραπάνω απέφεραν σοβαρές αστοχίες από την ελληνική πλευρά και στη θέση της απέναντι στα ζητήματα. Έγινε λόγος για προσφυγή μόνο ορισμένων εκ των ζητημάτων ή και όλων, κατά προτεραιότητα. Η ελληνική πλευρά βρέθηκε εκτεθειμένη σε διάφορες δηλώσεις της και ανέτοιμη να αντιμετωπίσει την κατάσταση. Η κατάσταση έγινε πιο σοβαρή, όταν το 1998 ο Έλληνας υπουργός εξωτερικών, δεν έθεσε κανέναν περιορισμό ως προς τα θέματα για τα οποία θα μπορούσε να γίνει προσφυγή στο Δικαστήριο, απαριθμώντας κατά προτεραιότητα την υφαλοκρηπίδα, τον εναέριο χώρο, τα χωρικά ύδατα και το εξοπλισμό των νησιών. Η δήλωση για την αποστρατικοποίηση των νησιών ερχόταν σε αντίθεση με την εξαίρεση που είχε θέσει η Χώρα μας το 1994 στην αποδοχή του Διεθνούς Δικαστηρίου, καθόσον αυτό το ζήτημα συνδέεται με αμυντικά στρατιωτικά

³⁹ Στέλιος Περράκης, *Αιγαίο: Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των Ελληνοτουρκικών διενέξεων*, (Αθήνα: Σάκκουλα 2003), σ. 41-42

⁴⁰ Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 485

μέτρα.⁴¹

3.5 2000- 2009⁴²

Το διάστημα 2000-2009, ο στρατηγικός στόχος της Ελλάδας ήταν να προσπαθήσει να βοηθήσει την Τουρκία να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με σκοπό, βέβαια, να αλλάξει τη στάση της απέναντι στα ελληνοτουρκικά ζητήματα. Ο δρόμος ήταν διπλωματικός προς αποφυγή συγκρούσεων. Η Ελλάδα, λοιπόν, ακολουθούσε στρατηγικές καλής γειτνίασης. Φυσικά, ο τρόπος με τον οποίο αποφάσισε η Ελληνική πλευρά να διαχειριστεί την κατάσταση είχε επηρεαστεί και από τη διεθνή κοινότητα. Πολλά από τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήθελαν να ενταχθεί και η Τουρκία στο θεσμό, ενώ η Αμερική είχε μονίμως γνώμονα μία συνολική επίλυση των ζητημάτων μεταξύ των δύο χωρών. Η προσπάθεια, λοιπόν, αυτή είχε ως σκοπό να επιφέρει το πρακτικό κέρδος και για τις δύο χώρες, δεχόμενες, φυσικά και υποχωρήσεις.

Σύμφωνα με το Συρίγο, οι στόχοι της Τουρκίας ήταν συγκεκριμένοι και ξεκάθαροι από την αρχή, δηλαδή οι διμερείς διαπραγματεύσεις και ο διάλογος εφ' όλης της ύλης μεταξύ των κρατών. Ο Ελληνικός σχεδιασμός των διαπραγματεύσεων στόχευε, αρχικά, στη διευθέτηση των υδάτινων συνόρων. Η λογική της Ελληνικής πλευράς ήταν οι διακριτικές παραχωρήσεις ναυτικών μιλίων στην Τουρκία. το αποτέλεσμα των οποίων θα βοηθούσε στη λύση του διαχωρισμού της υφαλοκρηπίδας. Σε περίπτωση μη συμφωνίας, λόγω διαφωνιών, το θέμα θα παραπέμποταν στο διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Το επόμενο βήμα του σχεδιασμού αφορούσε τις «γκρίζες ζώνες». Η Ελλάδα ήλπιζε στην εγκατάλειψη της ιδέας των «γκρίζων ζωνών» από την Τουρκία με τη βλέψη της εισαγωγής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η γενική σκέψη της Ελληνικής πλευράς ήταν να αποφευχθεί η εμπλοκή του Διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης ή αν, εν τέλει, δεν καταλήξουν σε συμφωνία, την όσο το δυνατόν μικρότερη εμπλοκή του. Το φθινόπωρο του 2003, οι δύο χώρες είχαν προσεγγίσει αρκετά, την από κοινού, συμφωνία. Οι όροι της συμφωνίας⁴³ είχαν σχεδόν γίνει δεκτοί από τουρκικής πλευράς, η οποία, σύμφωνα με το Συρίγο, διαφωνούσε σε δύο ζητήματα τα οποία ήταν:

- Η τουρκική απαίτηση για επέκταση των Ελληνικών χωρικών υδάτων να μην φανεί ως μονομερής ενέργεια της Ελλάδας, αλλά ως το αποτέλεσμα

⁴¹ Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 488

⁴² Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 534-583

⁴³ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5, «Οι Όροι για Συμφωνία του Φθινόπωρου του 2003, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας»

συμφωνίας με την Τουρκία, όπου παράλληλα θα οριζόταν ότι ξεκινούσαν οι διαπραγματεύσεις, ώστε να λυθεί το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας και ακολούθως η πιθανή παραπομπή στο Δικαστήριο της Χάγης.

- Η Τουρκική επιμονή ότι επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στις νησιωτικές περιοχές της Χώρας θα έπρεπε να είναι στα 6 ναυτικά μίλια και όχι παραπάνω.

Τελικώς το ανωτέρω ζήτημα τέθηκε σε σύσκεψη υπό τον πρωθυπουργό Σημίτη στα τέλη του 2003 λίγους μήνες πριν τις βουλευτικές εκλογές. Ερευνώντας το θέμα διεπιστώθηκε ότι η επικύρωση της συμφωνίας θα χρειαζόταν να υπερψηφισθεί από την Βουλή και να βγει Νόμος, κάτι το οποίο θεωρήθηκε αρκετά δύσκολο. Έτσι οι μέχρι τότε διερευνητικές συνομιλίες με την Τουρκία απέβησαν άκαρπες και το συνυποσχετικό δεν υπογράφηκε ποτέ.

3.6 2009- 2019(Ο Νεο-Οθωμανισμός)

Μετά το 2003, όπου ανάλαβε πρωθυπουργός ο Ερντογάν και ιδιαίτερα μετά το 2009, η Τουρκία στήριζε την πολιτική της, στον Νεο-Οθωμανισμό. Ο Νεο-Οθωμανισμός του Ερντογάν βασίστηκε θεωρητικά στο βιβλίο του καθηγητή των Διεθνών Σχέσεων, Νταβούτογλου, «Το στρατηγικό βάθος». Ο Νταβούτογλου στην αρχή ως προσωπικός σύμβουλος του Ερντογάν σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, μετά ως Υπουργός Εξωτερικών και τέλος ως πρωθυπουργός από το 2014, προσπαθούσε να κάνει πράξη τα γραφόμενα στο βιβλίο του. Η θεωρία του βιβλίου και συνεπώς του Νέο-Οθωμανισμού ήταν η ανάπτυξη της Τουρκίας ως ένα σύγχρονο οθωμανικό κράτος-ηγέτη που θα συνομιλεί σχεδόν ισότιμα με τις μεγάλες δυνάμεις. Ως στρατηγικός εταίρος, θα κατέχει ηγεμονικό ρόλο διαμορφώνοντας καταστάσεις στα Βαλκάνια, στη Μέση Ανατολή και στη Β. Αφρική.⁴⁴

Επιπροσθέτως μέσα στο πλαίσιο του Νέο-Οθωμανισμού κατείχε σημαντικό ρόλο η πολιτική των «Μηδενικών Προβλημάτων» με τους γείτονες. Ουσιαστικά εφαρμοζόταν μια τακτική καλής γειτονείας και περιορισμένων αντιπαραθέσεων, με σκοπό την εμφάνιση στο διεθνές σύστημα μιας πιο διαλακτικής Τουρκίας. Η λογική όμως των μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες της νέας θεωρίας της τουρκικής ηγεσίας, φυσικά, δεν συμπεριέλαβε τη χώρα μας. Οι διαφορές ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία ήταν πολλές και μακροχρόνιες. Επίσης εκείνο το διάστημα Νταβούτογλου είχε καθιερώσει την προβολή της τουρκικής σημαίας στα πολεμικά

⁴⁴Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 603-604

πλοία που πραγματοποιούσαν αβλαβείς διελεύσεις στο Αιγαίο, για να τονίσουν την παρουσία τους εκεί και να απειλούν έμμεσα τη χώρα μας.⁴⁵

3.6.1 Ο νεο-οθωμανισμός και η μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη

Ένα ακόμη βασικό στοιχείο του νέο-Οθωμανισμού είναι η θρησκεία. Οι μουσουλμάνοι συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους. Γι' αυτό και η Τουρκία έχει διπλωματικές σχέσεις με χώρες όπως η Αλβανία και η Βοσνία, όπου η πλειονότητα των κατοίκων είναι μουσουλμάνοι, ενώ δεν έχουν καμία σχέση πολιτιστικά και πρακτικά συγγενική με τον τουρκικό πληθυσμό. Για αυτό το λόγο σημαντικό κομμάτι στη θεωρία του νέου οθωμανικού κράτους είναι και η μειονοτική μουσουλμανική κοινότητα της Θράκης. Βέβαια, η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης έχει τραβήξει περισσότερο το ενδιαφέρον της τουρκικής πλευράς. Αυτό συμβαίνει διότι η κοινότητα βρίσκεται στα σύνορα με την ίδια την Τουρκία. Ακόμα, η πλειοψηφία του πληθυσμού της είναι Τούρκοι μουσουλμάνοι. Οι μουσουλμάνοι της Θράκης είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τη θρησκευτική τους ταυτότητα. Αυτός ήταν βασικά και ο λόγος που ήταν απομακρυσμένοι από τα προ- Ερντογάν Κεμαλικά καθεστώτα, που είχαν εκδιώξει τις μουσουλμανικές παραδόσεις. Έτσι λοιπόν, η κοινότητα που λειτουργεί με βάση το ισλάμ, βρίσκεται πολύ κοντά στο νέο καθεστώς και στη θεωρία του νέου οθωμανισμού, με τον οποίο πορεύεται θεωρητικά, πλέον, η Τουρκία.⁴⁶

3.6.2 Ο νεο-οθωμανισμός και η Ελληνική μειονότητα στην Τουρκία⁴⁷

Η μικρή παραμένουσα μειονότητα στην Τουρκία είναι ίσως το μοναδικό μέρος του ελληνισμού, το οποίο θα μπορούσε να παρουσιάσει ότι το καθεστώς του νέο-οθωμανισμού του Ερντογάν, προσέφερε μία βελτίωση της διαβίωσής και της καθημερινότητάς του. Αυτή η βελτίωση αφορούσε διάφορα ζητήματα που σκοπό είχαν, στην παρουσίαση του Ερντογάν ως ενός προσώπου που συμβαδίζει με το ευρύτερο κλίμα της εποχής για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα βασικότερα από αυτά σύμφωνα με τον Συρίγο, παρατίθενται παρακάτω:

Θέματα Ομογένειας

- Οι περιουσίες των ελληνικών κοινοτήτων και των ελληνικών ιδρυμάτων ευνοήθηκαν (βακούφια).
- Κάποιες περιουσίες, όπως οι παραπάνω, που είχαν δεσμευτεί από το τουρκικό κράτος επιστράφηκαν.

⁴⁵Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 609-610

⁴⁶Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 612-613

⁴⁷Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 614-615

- Οι εκλογές στα περισσότερα κοινοτικά βακούφια πραγματοποιούνται με πλήρη ελευθερία.

- Τα τουρκικά δικαστήρια προσφέρουν ευνοϊκότερες συνθήκες δικαίωσης των Ελλήνων της μειονότητας ή των ελληνικών ιδρυμάτων της.

Πατριαρχείο

- Οι μητροπολίτες που ανήκουν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο εκτός Τουρκίας μπορούν να λάβουν τουρκική υπηκοότητα για τυχόν συμμετοχή τους σε ερχόμενες εκλογές του Πατριαρχείου.

- Ευχέρεια για συμμετοχή στην Ιερά σύνοδο ανεξαρτήτως υπηκοότητας των πατριαρχών.

- Διευκόλυνση της λειτουργίας των υπηρεσιών του Πατριαρχείου ανεξαρτήτως καταγωγής κληρικών.

- Καθημερινή παροχή βοήθειας και υπηρεσιών του οικουμενικού Πατριαρχείου ανεξαρτήτως καταγωγής κληρικών.

- Δυνατότητα τέλεσης θείων λειτουργιών σε εγκατελελειμμένους ναούς στη Μικρά Ασία, όπως αυτής της Παναγίας της Σουμελά.

- Στην Τένεδο: επαναφορά κτιρίων στην κοινότητα (παλιό ορφανοτροφείο, εκκλησιαστική περιουσία).

- Στην Ίμβρο: Επαναλειτουργία Δημοτικού σχολείου το έτος 2013-2014.

3.6.3 Ψυχολογική πίεση⁴⁸

Η πολιτική του Νεο-Οθωμανισμού αύξησε την Τουρκική προκλητικότητα στο Αιγαίο. Οι υπερπτήσεις και οι παραβιάσεις του Ελληνικού εναέριου χώρου ήταν και είναι συνήθης τακτική της Τουρκίας. Ιδιαίτερα το Φαρμακονήσι και το Αγαθονήσι αποτελούσαν πολύ συχνό προορισμό των τουρκικών πολεμικών αεροσκαφών. Στην περίοδο εκείνη (2009-2010) οι Τούρκοι επιχειρούσαν και πτήσεις πάνω από πεδία ασκήσεων του Ελληνικού στρατού. Τα τουρκικά πολεμικά πλοία ακολουθούσαν παρόμοια τακτική. Έπλεαν στα Ελληνικά χωρικά ύδατα ανενόχλητα, ασκώντας τυπικώς το δικαίωμα της αβλαβούς διελεύσεως, βασισμένο στο άρθρο 17 της συνθήκης για το δίκαιο της θάλασσας. Ο προορισμός των τουρκικών πλοίων δεν ήταν ξεκάθαρος. Η πιθανότερη εκδοχή θα ήταν πως δεν υπήρχε. Ο ρόλος τους και η θέση τους εξυπηρετούσε την πολιτική της Τουρκίας για εκφοβισμό της χώρας μας. Σύμφωνα με τον Συρίγο για κάποιους μήνες του 2010 η Ελληνική αντίδραση ήταν

⁴⁸Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 699-701

ασθενής και η χώρα μας είχε προβεί σε μία γενική υποχώρηση. Με αφορμή την οικονομική κρίση και τα δημοσιονομικά μέτρα, μετά το 2010, δόθηκε εντολή στα ελληνικά μαχητικά αεροσκάφη να μην πετούν ανατολικά του 25^{ου} μεσημβρινού. Με αυτή την κίνηση αναβίωσε πάλι ένα θέμα που διεκδικούσε η Τουρκία επί δεκαετίες.

Ο στρατηγικός στόχος της ελληνικής πλευράς ήταν να προβεί σε διαπραγματεύσεις με την Τουρκία στα πλαίσια των διερευνητικών επαφών. Αυτή η Στρατηγική δεν άλλαξε ακόμα και με την αποκάλυψη του σχεδίου «Βαριοπούλα»⁴⁹.

Αυτό αφορούσε στρατιωτικό πραξικόπημα κατά του Ερντογάν και με υπόσχεδιο τη λεγόμενη "Καταιγίδα" που επέβλεπε σε ψευδώς κατασκευασμένη πολεμική σύγκρουση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Μάλιστα, η Ελληνική πλευρά δεν πρόβαλε καν αντίδραση με την αποκάλυψη των γεγονότων. Η Τουρκική κυβέρνηση, βέβαια, αναφέρθηκε στη δεύτερη εξουσία που ασκείται στη χώρα από το στρατιωτικό περιβάλλον της, καταδικάζοντάς το.

Η ελληνική πλευρά πίστευε ότι η αποδυνάμωση της στρατιωτικής εξουσίας στην Τουρκία ενέχει και συμφέρον για την Ελληνική πλευρά, γι' αυτό θα πρέπει να παρουσιάζεται κατανόηση και να ενθαρρύνεται η προσπάθεια του Τουρκίας να αποδυναμώσει την πολιτική ισχύ των στρατιωτικών.

Σύμφωνα με το Συρίγο η Ελλάδα κράτησε λάθος στάση στα γεγονότα. Η στάση που κράτησε η Ελλάδα ήταν ουδέτερη, ήθελε να αποφύγει από τη μία τη σύγκρουση δυνάμεων των δύο χωρών ενώ, επίσης, θεώρησε ως δεδομένη την αντίδραση του Τούρκου προέδρου, Ταγίπ Ερντογάν. Όμως, η Ελληνική πλευρά δεν ήταν σε θέση να διακρίνει τα κάτωθι στοιχεία:

- Τα κοινά μοτίβα με το συμβάν της πτώσης του αεροσκάφους και το θάνατο του Ηλιάκη, το οποίο εμφάνιζε αναλογία γι' αυτό που υποθετικά προέβλεπε το σχέδιο «Καταιγίδα».
- Την προσπάθεια εσωτερικής αλλαγής του καθεστώτος της Τουρκίας, από Κεμαλικό σε Ισλαμικό. Το 2014 οι Ισλαμιστές ήταν πλέον κατεστημένο ενώ ο

⁴⁹Τον Ιανουάριο του 2010 ένας άγνωστος παρέδωσε σε ένα δημοσιογράφο μία αποσκευή που περιείχε 2000 έγγραφα της τουρκικής 1ης στρατιάς, 5 κασέτες με μαγνητοφωνημένες συνομιλίες αξιωματικών του στρατού και 19 οπτικούς δίσκους. Ένας από τους δίσκους περιείχε όλο το υλικό του επιχειρησιακού σχεδίου ασφαλείας "Βαριοπούλα". Το σχέδιο ήταν χωρισμένο σε 4 σχέδια με τις κώδικες ονομασίες: "Καταιγίδα", "Δέστρα", "Τσαντόρ", "Γενειάδα". Το υλικό που εμφανιζόταν έχει αποθηκευτεί στο δίσκο την 5η μαρτίου 2003. Παρόλα αυτά στο υλικό περιλαμβάνονταν πληροφορίες που έφταναν μέχρι τον Αύγουστο του 2009. Άγγελος Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018), σ. 699-701

στρατός με τις γνωστές αντιλήψεις του για τις σχέσεις με την Ελλάδα θα μπορούσε τελικά να ωφελήσει στρατηγικά την Ελλάδα.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα ξανάρχισαν το καλοκαίρι του 2010 οι διερευνητικές συνομιλίες που είχαν διακοπεί το 2009, υπό το πρίσμα αυτών του 2003. Δηλαδή κυρίως στο θέμα της επιλεκτικής επεκτάσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων στο Αιγαίο. Έτσι συστάθηκε ένα Ανώτατο Συμβούλιο Συνεργασίας Ελλάδας Τουρκίας. Στην πρώτη συνεδρίαση αυτού του συμβουλίου ακολούθησε μια συνάντηση μεγάλων επιχειρηματιών των δύο χωρών, όπου προήδρευαν οι δύο Πρωθυπουργοί. Μετά από μια σειρά κινήσεων έως το 2014 υπογράφησαν μια σειρά συμφωνιών, στις οποίες όμως καμία δεν άγγιζε τα κρίσιμα ζητήματα που ταλάνιζαν τις σχέσεις των δύο χωρών.

3.6.4 Πραξικόπημα στην Τουρκία

Το βράδυ της 15^{ης} Ιουλίου του 2016 γίνεται το πραξικόπημα στην Τουρκία. Σύμφωνα με τις ανακοινώσεις του Υπουργείου εξωτερικών και του τύπου στρατιωτικές δυνάμεις προσκείμενες στον αντίπαλο του Ερντογάν, Φετχουλλάχ Γκιουλέν, προσπάθησαν να ανατρέψουν την κυβέρνηση και να δολοφονήσουν τον πρώτο. Στην αρχή φαινόταν ότι αυτό θα επιτυγχανόνταν αλλά η «επιτυχία» που ανακοίνωσαν οι δημιουργοί του πραξικοπήματος κατέρρευσε αρκετά γρήγορα και οι πληροφορίες που έρχονταν ήταν ότι οι πρωτεργάτες της κίνησης άρχισαν να συλλαμβάνονται.

Αφού το πραξικόπημα έλαβε τέλος ο Ερντογάν μίλησε για προδοσία, η οποία θα κοστίζει πολύ ακριβά στους δημιουργούς. Μέχρι τις 19 Ιουλίου, συνελήφθησαν ή αποτάχθηκαν 20.000 στρατιωτικοί, αστυνομικοί, και δικαστικοί υπάλληλοι από τις υπηρεσίες του κράτους. Αυτές οι εκκαθαρίσεις, συμπεριλάμβαναν και εκπαιδευτικούς, καθώς απολύθηκαν 15.000 υπάλληλοι του υπουργείου παιδείας. Μεταξύ αυτών 1.577 πρυτάνεις πανεπιστημίων. Η «κάθαρση» του Ερντογάν είχε σαν αποτέλεσμα δεκάδες χιλιάδες στρατιωτικοί, αστυνομικοί, δικαστές, πανεπιστημιακοί, καθηγητές και δημόσιοι υπάλληλοι να συλληφθούν ή να απολυθούν. Από τότε η κρατική τρομοκρατία στην Τουρκία γίνεται θεσμός και επικρατεί το «*όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εναντίον μας*.»⁵⁰

Αυτή η κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα η Τουρκία να βρεθεί με τις Ένοπλες

⁵⁰In, «Πραξικόπημα στην Τουρκία: Πώς ξεκίνησε και τι έδωσε στον Ερντογάν», *In.gr*, 15 Ιουλίου 2022, <https://www.in.gr/2022/07/15/world/praksikopima-stin-tourkia-pos-ksekinise-kai-ti-edose-ston-erntogan/> (έγινε πρόσβαση στις 21 Ιουνίου 2023).

Δυνάμεις της αποδυναμωμένες και φοβισμένες και να ακολουθήσει μία περίοδος χαμηλών εντάσεων και προκλητικότητας. Ο Ερντογάν μετά το πραξικόπημα άρχισε σταδιακά να γίνεται ο απόλυτος κυρίαρχος της χώρας, χωρίς κανέναν έλεγχο. Το 2018 μετά τις προεδρικές και βουλευτικές εκλογές προχώρησε σε συνταγματική μεταρρύθμιση στην οποία θεσμοθετήθηκαν οι εκτεταμένες εξουσίες του προέδρου και ο Ερντογάν εξελίχθηκε σε λιγότερο πρόεδρος και περισσότερο «Σουλτάνος».

3.7 2019-Σήμερα (Μάιος 2023). Γαλάζια πατρίδα

Η γαλάζια πατρίδα είναι μία θεωρία επεκτατισμού της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Εύξεινο Πόντο. Η θεωρία προέκυψε από τον πρόεδρο της χώρας Ρετζέπ ταγίπ Ερντογάν. Ο σκοπός της είναι η επίδειξη δύναμης της Τουρκίας στις χώρες της Ευρώπης και όχι μόνο. Η Τουρκία, όπως είδαμε και παραπάνω, τείνει να αποζητά τον ηγετικό ρόλο και να έχει ανάγκη την ηγεσία. Ο όρος Γαλάζια Πατρίδα σημαίνει τις θάλασσες, την υφαλοκρηπίδα αλλά και τις ΑΟΖ που η Τουρκία θεωρεί ότι είναι δικές της, ενώ συνδυάζεται και με την Ναυτικές πολεμικές δυνάμεις που προασπίζονται τις θαλάσσιες περιοχές.

«Η βάση του δόγματός για τη Γαλάζια Πατρίδα τονίζει τις τουρκικές περιοχές θαλάσσιας δικαιοδοσίας. Πρώτα από όλα, πρόκειται για έναν όρο που είναι αποδεκτός από το τουρκικό κοινό, αλλά πλέον και από το διεθνές. Πρόκειται για ένα απλό δόγμα που ορίζει τις περιοχές θαλάσσιας δικαιοδοσίας της Τουρκίας και τον τρόπο με τον οποίο τις προστατεύει νομικά, διπλωματικά, οικονομικά και πολιτικά. Το δόγμα αυτό δεν αποτελεί ένα στρατιωτικό δόγμα»⁵¹. Τα παραπάνω είναι τα λεγόμενα του Τζιχάντ Γιαϊτζή, Τούρκου ναύαρχου εν αποστρατεία και μέλους της ομάδας των κατασκευαστών του χάρτη της γαλάζιας πατρίδας.

⁵¹Αθανάσιος Κατσικίδης, «Τζιχάντ Γιαϊτζί στην Κ. Έτσι χαραζάμε τη γαλάζια πατρίδα», *Η Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 2022, <https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/562124533/tzichat-giaitzi-stin-k-etsi-charaxame-ti-galazia-patrida/> (έγινε πρόσβαση στις 24 Ιουλίου 2023).

Χάρτης Γαλάζιας Πατρίδας

Η Τουρκία πλέον με αυτό το δόγμα της αμφισβητεί και διεκδικεί τα πάντα μιλώντας πλέον για αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάνης. Συγκεκριμένα δεν συζητιέται πλέον για μια «δίκαιη» επίλυση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο. Από πλευρά της θεωρείται ότι ο διαμοιρασμός της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου αλλά κατ'έκταση και όλης της Ανατολικής Μεσογείου πρέπει να γίνει μόνο μεταξύ μόνο των ηπειρωτικών ακτών, υποστηρίζοντας το αφήγημα ότι ο βυθός του Αιγαίου είναι προέκταση της Ανατολίας. Δηλαδή οι ελληνικοί νήσοι, (στους οποίους συμπεριλαμβάνουν και την Κύπρο, Κρήτη, Γαύδο, Κάρπαθο, Ρόδο, Καστελόριζο) έχουν μόνο χωρικά ύδατα και όχι υφαλοκρηπίδα, κάτι βέβαια το οποίο είναι εντελώς ανυπόστατο και άκυρο από το Διεθνές δίκαιο το οποίο ξεκαθαρίζει το δικαίωμα στην υφαλοκρηπίδα των νησιών. Το δόγμα μεταξύ άλλων περιλαμβάνει την ελεύθερη πρόσβαση σε διεθνή ύδατα, την εκμετάλλευση των ενεργειακών πηγών της Ανατολικής Μεσογείου, τον έλεγχο παραγωγής και την διασφάλιση διακίνησης ενεργειακών αποθεμάτων.⁵²

Επιπροσθέτως η Τουρκία τα τελευταία 3 χρόνια μέσω των κατευθύνσεων του Ερντογάν, δηλώνει το σκοπό της να διεκδικεί ό,τι θεωρεί απαραίτητο για να

⁵²Γεώργιος Χ. Μπάλτος, «Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια γαλάζια πατρίδα» *Foreign Affairs the Hellenic Edition*, 10 Δεκεμβρίου 2019, <https://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (έγινε πρόσβαση στις 22 Ιουλίου 2023).

εδραιωθεί στη ευρύτερη περιοχή ως μία διαφαινόμενη περιφερειακή δύναμη. Για να το πετύχει αυτό δεν κωλύεται να αντιπαρατεθεί με τις Ηνωμένες Πολιτείες, και μεγάλες Ευρωπαϊκές χώρες ανεξάρτητα της κοινής παρουσίας στο NATO. Την ίδια στιγμή έρχεται σε επαφή με την Ρωσία ακόμη και μετά την εισβολή στην Ουκρανία προκειμένου να ισχυροποιήσει μίας σχέση μεταξύ Τουρκίας-Ρωσίας-Ιράν με αναμφίβολη προοπτική. Η συμπεριφορά αυτή περιλαμβάνει αλυτρωτικές συμπεριφορές όπως η παρεμπόδιση της Κύπρου να διεξαγάγει γεωτρήσεις.

3.7.1 Η Στρατηγική της Διπλωματίας της Ελλάδας

Η υψηλή στρατηγική της χώρας μας ως απάντηση στον πλήρη αναθεωρητισμό της Τουρκίας στοχεύει τα τελευταία χρόνια σε μια δυναμική εξωτερική πολιτική. Η Χώρα μας έχει επάξια αντιδράσει στις προκλήσεις των γειτόνων μας αλλά και του ανταγωνισμού των θαλάσσιων συμφερόντων, των στρατιωτικών ασκήσεων και των ενεργειακών εκμεταλλεύσεων στην Ανατολή Μεσόγειο απαντώντας με υψηλή διπλωματία αλλά και με παρουσία των Ενόπλων Δυνάμεων.

Υπό αυτό το πρίσμα, η Ελλάδα προέβει σε κινήσεις εφαρμόζοντας μια εξωτερική πολιτική προσέγγισης χωρών που παραδοσιακά ακολουθούν μια πιο συμφιλιοτική συμπεριφορά προς την Τουρκία. Συγκεκριμένα βελτίωσε τις σχέσεις με την Ισπανία, τη Ιταλία και τη Μάλτα, καθώς και αύξησε τις επαφές της με την Κύπρο. Επίσης ενίσχυσε περαιτέρω την πολιτική και στρατιωτική της σχέση με το Ισραήλ.

Το Φόρουμ Φιλίας, το οποίο έλαβε χώρα στην Αθήνα το 2019, συμμετείχαν εκπρόσωποι της Αιγύπτου, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων της Σαουδικής Αραβίας, και του Μπαχρέιν. Αυτό περιλάμβανε μια σειρά από περιφερειακά θέματα και συζητήσεις. Η Χώρα μας μέσω μιας εξαιρετικής διπλωματίας, επέδειξε κεντρικό ρόλο για την ίδρυση το 2019 του Φόρουμ Αερίου της Ανατολικής Μεσογείου, το οποίο, εκτός από την Κύπρο, την Ιταλία, την Ιορδανία, το Ισραήλ, την Παλαιστινιακή Αρχή, τη Γαλλία περιλαμβάνει πλέον και την Αίγυπτο.

Μια ακόμη χώρα με την οποία η Χώρα μας προσπάθησε και πέτυχε την αναβάθμιση της στρατιωτικής της συνεργασία είναι τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ). Τα ΗΑΕ συμμετείχαν πρόσφατα στις ναυτικές ασκήσεις της Ελλάδας και της Αιγύπτου στην ανατολική Μεσόγειο. Τον Αύγουστο του 2020, η Ελλάδα και η Αίγυπτος υπέγραψαν μια συνθήκη η οποία όριζε αποκλειστική οικονομική ζώνη μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου στην περιοχή, με στόχο τον περιορισμό των θαλάσσιων διεκδικήσεων της Τουρκίας. Επιπλέον η Χώρα μας ξεκίνησε μια συνεργασία με την Αίγυπτο με σχεδιασμό την εξαγωγή φυσικού αερίου στην

Ευρώπη. Επίσης ισχυρές διπλωματικές κινήσεις έγιναν τον Οκτώβριο του 2020, όπου ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών, επισκέφθηκε τη Βαγδάτη και το Ερμπίλ και στη συνέχεια εγκαινιάστηκε το πρώτο ελληνικό προξενείο στο Ιρακινό Κουρδιστάν.⁵³

Στις 28 Σεπτεμβρίου του 2021 στο Παρίσι, υπογράφηκε μιας στρατηγικής σημασίας συμφωνία, μεταξύ της Χώρας μας και της Γαλλίας. Η συμφωνία προβλέπει την άμεση στρατιωτική συνδρομή της Γαλλίας προς την Ελλάδα και αντιστρόφως, εάν υπάρξει επίθεση από τρίτη χώρα, ακόμη κι αν αυτή είναι στο πλαίσιο των συμμαχιών τους (π.χ. Η Τουρκία, χώρα μέλος του ΝΑΤΟ). Στα πλαίσια αυτής της συμφωνίας ήταν και η υπογραφή για παραλαβή τεσσάρων υπερσύγχρονων γαλλικών φρεγατών «*Belharra*» και 18 μαχητικών αεροσκαφών «*Rafale*».

Η διπλωματία όμως της Χώρας μας δεν παρέμεινε μόνο στα παραπάνω. Προσπάθησε και προσπαθεί επίσης να εκμεταλλευτεί τα κενά που προέκυψαν μεταξύ ΗΠΑ-Τουρκίας καθώς οι σχέσεις τους επιδεινώθηκαν. Ο πόλεμος στην Ουκρανία και η ενεργειακή κρίση βοήθησαν την Ελλάδα, ως ενεργειακός κόμβος και παράγοντας ασφάλειας στην περιοχή, στο να καταλάβει ότι θα έπρεπε να αποτελέσει ένα μεγαλύτερο παίκτη στην περιοχή και να διαδραματίσει έναν πιο σημαντικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική της ΕΕ καθώς και των ΗΠΑ.

Συμπεράσματα

Η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάνης καθόρισε τα σύνορα Ελλάδος και Τουρκίας, στη Θράκη και το Αιγαίο. Στη Θράκη ως σύνορο καθορίστηκε ο ρους του Έβρου ποταμού, πλην του Καραγάτς που δόθηκε στην Τουρκία. Στο Αιγαίο επικυρώθηκε η ελληνική κυριαρχία σε όλες τις νήσους (ανεξαρτήτως μεγέθους) πλην Ίμβρου, Τενέδου, Λαγουσών και όσων βρίσκονται μέχρι 3 ν.μ. από τις μικρασιατικές ακτές, που ανήκουν στην Τουρκία και της Δωδεκανήσου που δόθηκε στην Ιταλία, η οποία την παραχώρησε στην Ελλάδα το 1947. Ταυτόχρονα η Συνθήκη περιέλαβε διατάξεις για την προστασία της Ελληνικής μειονότητας της Κωνσταντινούπολης, της μουσουλμανικής στη Θράκη και του ελληνικού πληθυσμού της Ίμβρου και Τενέδου.

Η Ελλάς μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και στη συνέχεια την Συνθήκη της Λωζάνης, έθεσε συνειδητά τέλος στην Μεγάλη Ιδέα, επειδή αυτή δεν συνδυαζόταν με την προσάρτηση αποκλειστικά εδαφών, αλλά των εδαφών που

⁵³Vasilis Ntousas, "Middle East and North Afrika", *ECFR.EU*, 2 July 2021, <https://ecfr.eu/article/greece-in-the-eastern-mediterranean-turning-engagement-into-influence/> (accessed in June 24, 2023).

κατοικούνταν από Έλληνες και δεν είχαν συμπεριληφθεί στο νέο Ελληνικό κράτος.

Διαφορετική υπήρξε η προσέγγιση της Τουρκίας. Η Τουρκία, καθ' όλο το αυτοκρατορικό παρελθόν της, έτεινε στην προσάρτηση εδαφών, θεωρώντας αυτό ως απόδειξη εθνικού μεγαλείου. Η Λωζάνη υπήρξε γι' αυτήν αφενός το τέλος μιας πορείας παρακμής που είχε οδηγήσει στη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κι αφετέρου η αναγέννησή της ως Δύναμης, εφόσον είχε κατορθώσει ν' ανατρέψει, διά των όπλων, το διαμελισμό που της επέβαλε η Συνθήκη των Σεβρών. Ενώ για την Ελλάδα ήταν το τέλος μιας πορείας, για την Τουρκία ήταν η βάση από την οποία θα ξεκινούσε μία νέα επεκτατική πολιτική.

Η αναθεωρητική αυτή τουρκική πολιτική, αρκετά προσεκτική στα πρώτα στάδια, εστιάσθηκε στον εξαναγκασμό της Ελληνικής μειονότητας να εγκαταλείψει την Κωνσταντινούπολη, στην τουρκοποίηση της Ίμβρου και Τενέδου, στην Κύπρο και μία πρώτη προσπάθεια στο Αιγαίο - αναγνωριστική ενδεχομένως της ελληνικής αντίδρασης - με το θέμα της υφαλοκρηπίδας. Η επιτυχία της εισβολής στην Κύπρο αποθράσυνε την τουρκική πλευρά η οποία πλέον αμφισβήτησε το σύνολο των διεθνών ρυθμίσεων - τις οποίες είχε προσυπογράψει - που καθορίζουν το status quo στο Αιγαίο, πλην αυτών που αφορούσαν εδαφικά θέματα. Με την κρίση των Ιμίων η Τουρκία διέβει τον Ρουβίκονά της, αμφισβητώντας και τις εδαφικές ρυθμίσεις που καθιέρωσαν οι Συνθήκες Ειρήνης της Λωζάνης και των Παρισίων και οι ιταλοτουρκικές συμφωνίες οριοθέτησης των θαλασσίων συνόρων στην περιοχή της Δωδεκανήσου.

Τα ελληνοτουρκικά ζητήματα στο Αιγαίο μπορούμε να τα κατατάξουμε σε τέσσερις βασικούς άξονες, την υφαλοκρηπίδα, την αιγιαλίτιδα ζώνη, την εναέρια κυκλοφορία και την αποστρατικοποίηση των νησιών. Φυσικά, την ίδια βαρύτητα έχει και το Κυπριακό ζήτημα. Τα παραπάνω προβλήματα έχουν εντείνει τη σχέση των δύο λαών σε τέτοιο βαθμό, όπου οι δύο χώρες προετοιμάζονται και εξοπλίζονται στρατιωτικά σε περίπτωση πολεμικής σύγκρουσης, αν και δηλώνουν και οι δύο πλευρές πως θα ήθελαν να διαπραγματευτούν για τα ζητήματα μέσω διμερών συζητήσεων.

Το σύγχρονο καθεστώς της Τουρκίας αλλά και τα προηγούμενα καθεστώτα της είχαν ως κοινό όραμα την ενδυνάμωση της θέσης και της επιρροής που ασκεί η χώρα παγκοσμίως. Φυσικά το Αιγαίο και η επέκταση της σε αυτό δεν θα μπορούσε να λείπει από τους στόχους της. Ο σκοπός της είναι η επίδειξη δύναμης με τελικό στόχο την προβολή της ως ηγετική περιφερειακή δύναμη της περιοχής.

Η ανάγκη της Τουρκίας για εξουσία βασίζεται στο μεγαλύτερο βαθμό, στις εθνικιστικές και αλυτρωτικές τάσεις της χώρας. Ιδιαίτερος απέναντι στην Ελλάδα, το εθνικιστικό της φρόνιμα ξυπνάει περισσότερο, καθώς παρατηρείται πως δεν παρουσιάζει τις ίδιες επεκτατικές πολιτικές σε όλες τις γειτονικές χώρες της. Η ανάπτυξη των εθνικιστικών σκέψεων και η προπαγάνδα απέναντι στον τουρκικό λαό εξυπηρετεί ένα ακόμη ζήτημα στο εσωτερικό της χώρας, τα ποικίλα κοινωνικά της προβλήματα. Επιπλέον, η γεωγραφική και στρατηγική της θέση είναι πολύ χρήσιμη για τη δύση και συνεπώς, η αντιμετώπιση της είναι πολύ πιο επιεικής από ότι θα έπρεπε.

Ο νέο Οθωμανισμός, βέβαια, συνέβαλε από την πλευρά του στην επιτυχία του Ερντογάν, διότι, πρακτικά, η θεωρία της ιδέας ήταν περισσότερο λαοφιλής. Ο βασικός λόγος της επιτυχίας του Ερντογάν ήταν η οικονομική κατάσταση της Τουρκίας στην αρχή της χιλιετίας. Η οικονομική άνθιση της χώρας, σε συνδυασμό με το καθεστώς και τη θέση της, μετέτρεψαν την Τουρκία σε έναν ισχυρό σύμμαχο του ΝΑΤΟ.

Η δεύτερη δεκαετία του 2000 δεν κινήθηκε με την ίδια λογική, όμως. Ο τρόπος με τον οποίο Ερντογάν αντιμετώπισε τα ζητήματα της Μέσης Ανατολής δυσχέρανε τη θέση της Τουρκίας και την εικόνα της. Ζητήματα όπως το Κουρδικό, το Κυπριακό και οι πολεμικές επιχειρήσεις στην Συρία χωρίς την συγκατάθεση των ΗΠΑ, επηρεάζουν την εικόνα της Τουρκίας και δείχνουν μία πολιτισμική θέση που αντιπαραβάλλεται με την εικόνα που θέλει να προβάλλει ο νεοοθωμανισμός.

Η λογική του νεοοθωμανισμού είναι να έχει το ρόλο ενός βελτιωμένου οθωμανικού καθεστώτος, πιο σύγχρονο, αλλά βασισμένο στη θρησκεία και την παράδοση, σε αντίθεση με την πιο ευέλικτη Δύση. Οι στόχοι, βέβαια, της θεωρίας του νεοοθωμανισμού επηρεάζονται από την Ελλάδα, καθώς η ιστορία της και τα γεγονότα επεμβαίνουν στην εικόνα του σύγχρονου καθεστώτος της Τουρκίας, θυμίζοντας την προηγηθείσα οθωμανική αυτοκρατορία, το πολιτισμικό πλαίσιο της χώρας, γενικότερα, καθώς και την ποιότητα της γραμμής της εξωτερικής της πολιτικής.

Η Ελλάδα, από την άλλη, κινδυνεύει να στερηθεί πλεονεκτήματα από τα αποτελέσματα που θα μπορούσαν να έχουν οι σχέσεις Δυτικών και Τουρκίας. Γενικότερα, οι λανθασμένες, πολλές φορές, πολιτικές πρακτικές της χώρας μας για πολλά χρόνια είχαν αποδυναμώσει την παγκόσμια κοινή γνώμη, σχετικά με την εξωτερική μας πολιτική. Ως συνέπεια, πολλές φορές χανόταν η εμπιστοσύνη προς την πολιτική που ακολουθούσε η χώρα μας.

Μπροστά στην Τουρκική απειλή που «ειρηνικά» εκφράζεται με την επιθυμία αναθεώρησης των Συνθηκών θέτοντας σαν βάση ότι όλες οι διαφορές με την Ελλάδα έχουν πολιτικό χαρακτήρα και όχι νομικό, η Ελλάδα καλείται να αναπτύξει μια «αποτρεπτική» για την Τουρκία πολιτική, αυξάνοντας τις δαπάνες της για την εθνική άμυνα. Αυτό όμως σίγουρα δεν αρκεί για να εξασφαλισθούν οι αξίες και τα εθνικά ιδεώδη που κατακτήθηκαν με αγώνες και θυσίες. Όλα τα ζητήματα που εγείρουν οι Τούρκοι και αφορούν το Αιγαίο, εκτός ίσως της υφαλοκρηπίδας είναι σαφώς αδιαπραγμάτευτα και χωρίς καμία αμφισβήτηση από κανένα έλληνα. Αυτό όμως που αλλάζει καθημερινά με την δημιουργία νέας τάξης πραγμάτων, είναι τα επιχειρήματα που αναδεικνύει η Τουρκική πλευρά. Έτσι η Ελλάδα είναι αναγκασμένη να προσαρμόζει κάθε φορά τις θέσεις της στις διεθνείς συγκυρίες αλλά πάντα στα πλαίσια των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου και των Διεθνών Συμφωνιών και Συμβάσεων ώστε να εξασφαλίζεται η εθνική κυριαρχία και η εδαφική ακεραιότητα.

Τα τελευταία τρία χρόνια η Τουρκία με το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» αμφισβητεί και διεκδικεί τα πάντα μιλώντας πλέον για αναθεώριση της Συνθήκης της Λωζάνης. Συγκεκριμένα δεν συζητιέται πλέον για μια «δίκαιη» επίλυση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο. Από πλευρά της θεωρείται ότι ο διαμοιρασμός της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου αλλά κατ'έπεκταση και όλης της Ανατολικής Μεσογείου πρέπει να γίνει μόνο μεταξύ μόνο των ηπειρωτικών ακτών, υποστηρίζοντας το αφήγημα ότι ο βυθός του Αιγαίου είναι προέκταση της Ανατολίας. Επίσης δηλώνει το σκοπό της να διεκδικεί ότι θεωρεί απαραίτητο για να εδραιωθεί στη ευρύτερη περιοχή ως μία διαφανόμενη περιφερειακή δύναμη. Για να το πετύχει αυτό δεν κωλύεται να αντιπαρατεθεί με τις Ηνωμένες Πολιτείες, και μεγάλες Ευρωπαϊκές χώρες ανεξάρτητα της κοινής παρουσίας στο ΝΑΤΟ. Την ίδια στιγμή έρχεται σε επαφή με την Ρωσία ακόμη και μετά την εισβολή στην Ουκρανία προκειμένου να ισχυροποιήσει μίας σχέση μεταξύ Τουρκίας-Ρωσίας-Ιράν με αναμφίβολη προοπτική.

Η υψηλή στρατηγική της χώρας μας ως απάντηση στον πλήρη αναθεωρητισμό της Τουρκίας στοχεύει τα τελευταία χρόνια σε μια δυναμική εξωτερική πολιτική. Η Ελλάδα θα πρέπει να συνεχίσει να αντιμετωπίζει σθεναρά τις προκλήσεις του αλυτρωτισμού της γείτονος χώρας απαντώντας με υψηλή διπλωματία αλλά και με συνεχή παρουσία και επίδειξη των Ενόπλων Δυνάμεων. Η αποδοχή από την Ελλάδα των τουρκικών διεκδικήσεων, θα σήμαινε παραίτηση της Ελλάδος από την κυριαρχία της σε ελληνικά νησιωτικά εδάφη (υπέρ της Τουρκίας) και σε τμήμα του ελληνικού

εθνικού εναερίου χώρου. Οι συνέπειες όμως δεν θα σταματούσαν εδώ. Η Ελλάς αποδεχόμενη τις τουρκικές αξιώσεις θα αναγκάζονταν να αποστρατικοποιήσει – ενώ θα υφίσταται η απειλή - τα νησιά του βόρειου, ανατολικού Αιγαίου και τη Δωδεκάνησο, να επιτρέπει την ανεξέλεγκτη πτήση τουρκικών στρατιωτικών αεροσκαφών εντός του FIR Αθηνών, να δεχθεί τουρκική αρμοδιότητα για SAR στο ανατολικό τμήμα του FIR, να μην προβεί σε άσκηση του δικαιώματός της για επέκταση της χωρικής της θάλασσας και να αποδεχθεί την ανάθεση του επιχειρησιακού ελέγχου στο Αιγαίο, στα πλαίσια του NATO, στις Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις. Επιπρόσθετα θα έπρεπε να αναγνωρίσει την ύπαρξη στο έδαφός της, Τουρκικής εθνικής μειονότητας, με προστάτη και εγγυητή των δικαιωμάτων της, την Τουρκία. Σημαντικός στόχος για την Ελλάδα θα είναι να βασίζεται στις δυνάμεις της, ώστε να μετατραπεί σε κυριαρχική χώρα της περιοχής. Οι στόχοι που πρέπει να θέσει η χώρα για τα ζητήματα στα Ελληνοτουρκικά, είναι οι εξής:

- Να ανθίσει οικονομικά, εκμεταλλευόμενη τους φυσικούς ενεργειακούς πόρους (π.χ. πετρέλαιο) του Αιγαίου.
- Να μην αφήσει πρακτικά περιθώρια ανάπτυξης των βλέψεων της Τουρκίας για το Αιγαίο και τη χώρα μας, γενικότερα.
- Να επεκτείνει τους στόχους της εκτός χώρας, ώστε να γίνει η δικλείδα σταθερότητας των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου χωρίς τη συνεχή απειλή της Τουρκίας.

Μια πολεμική κατάσταση στο Αιγαίο, βέβαια, δεν είναι κάτι που θα επιθυμούσε και ο Δυτικός κόσμος, όμως η στάση που διατηρεί απέναντι στη χώρα μας και αντίστοιχα, η στάση που διατηρεί απέναντι στην Τουρκία, δε βοηθά στην εύρεση ειρηνικής λύσης της κατάστασης. Είναι πολύ πιθανόν οι καθυστερήσεις αυτές για τα Ελληνοτουρκικά ζητήματα ίσως και να εξυπηρετούν τη δύση, η οποία μπορεί με αυτό τον τρόπο να "κινεί τα νήματα" στην περιοχή, καθώς οι τεταμένες καταστάσεις μπορούν να ενισχύσουν τα συμφέροντά τους.

Είναι βέβαιο, ότι για ένα θέμα όπως αυτό των ελληνοτουρκικών σχέσεων μετά τη Λωζάνη, πάντα θα υπάρχει κάτι παραπάνω να λεχθεί και να γραφεί. Η παρούσα εργασία προσπάθησε να είναι κάτι περισσότερο από απλή καταγραφή γεγονότων, γι' αυτό εξετάστηκαν και αναλύθηκαν θέματα για:

- Τη στάση των δύο χωρών απέναντι στις εδαφικές ρυθμίσεις και τις ειδικότερες υποχρεώσεις που καθορίζει / επιβάλλει η Συνθήκη Ειρήνης της Λωζάνης

κι οι λοιπές διεθνείς πράξεις που - καθ' όλο το εξεταζόμενο χρονικό διάστημα - αυτές υπέγραψαν.

- Τα σημεία τριβής στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, τα οποία όπως τελικά αποδείχθηκε έχουν ως γενεσιουργό αιτία τους την αναθεωρητική επεκτατική πολιτική της Τουρκίας, η οποία στρέφεται κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδος.

- Την στρατηγική που ακολούθησε η Χώρα μας σε διάφορες περιόδους, από το τέλος του Ψυχρού πολέμου έως σήμερα.

Θα κλείσουμε την εργασία αυτή, δανειζόμενοι στοιχεία από τον Πρέσβη ε.τ. Βύρωνα Θεοδωρόπουλο. *«Δεν είμαστε καταδικασμένοι να ζούμε με γείτονα την Τουρκία, γιατί δεν μπορεί να δεχόμαστε παθητικά μία κατάσταση. Την ελληνοτουρκική σχέση δεν τη διαμορφώνει μόνον η Τουρκία. Τη διαμορφώνουμε και εμείς, έμμεσα και άμεσα. Η ευρωστία ή η αναιμία της οικονομίας μας, η σταθερότητα ή η αστάθεια της πολιτικής μας ζωής, η γαλήνη ή η αναταραχή στον κοινωνικό μας χώρο είναι στοιχεία που έμμεσα επηρεάζουν την ελληνοτουρκική σχέση. Η φροντίδα ή η παραμέληση των Ενόπλων μας Δυνάμεων, η ενίσχυση ή η αποδυνάμωση της διπλωματίας μας επηρεάζουν τη σχέση αυτή άμεσα. Προϋπόθεση για το πώς θα διαμορφώνεται η σχέση αυτή είναι πάντα η σωστή εκτίμηση των δυνατοτήτων και των προθέσεων της άλλης πλευράς. Υπόβαθρο για μία σωστή εκτίμηση της Τουρκίας είναι η επαρκής πληροφόρηση, όχι μόνο των υπεύθυνων χειριστών της πολιτικής μας, αλλά και του ενεργού πολίτη.»*⁵⁴

⁵⁴ Βύρων Θεοδωρόπουλος, *Οι Τούρκοι και εμείς*, (Αθήνα: Φυτράκης, 1988), σ. 340-341

Πηγές – Βιβλιογραφία

Πηγές

α. Άρθρα

Γκριλλας Μιχαήλ, «Τα θαλάσσια σύνορα στο Αιγαίο», *Ελευθερία-webedition*, 15 Απριλίου 2018, <https://www.eleftheria.gr/m/απόψεις/item/197069.html> (έγινε πρόσβαση στις 12 Ιουνίου 2023).

Ιν, «Πραξικόπημα στην Τουρκία: Πώς ξεκίνησε και τι έδωσε στον Ερντογάν», *In.gr*, 15 Ιουλίου 2022, <https://www.in.gr/2022/07/15/world/praksikopima-stin-tourkia-pos-ksekinise-kai-ti-edose-ston-erntogan/> (έγινε πρόσβαση στις 21 Ιουλίου 2023).

Κατσιακίδης Αθανάσιος, «Τζιχάντ Γιαϊτζί στην Κ. Έτσι χαράζαμε τη γαλάζια πατρίδα», *Η Καθημερινή*, 7 Νοεμβρίου 2022, <https://www.kathimerini.gr/opinion/interviews/562124533/tzichat-giaitz-stin-k-etsi-charaxame-ti-galazia-patrida/> (έγινε πρόσβαση στις 24 Ιουνίου 2023).

Μπάλτος Γεώργιος Χ, «Το στρατήγημα και η στρατηγική της Τουρκίας για μια γαλάζια πατρίδα» *Foreign Affairs the Hellenic Edition*, 10 Δεκεμβρίου 2019, <https://www.foreignaffairs.gr/articles/72562/georgios-x-mpaltos/to-stratigima-kai-i-stratigiki-tis-toyrkias-gia-mia-%C2%ABgalazia-pat> (έγινε πρόσβαση στις 22 Ιουνίου 2023).

Ntousas Vasilis, “Middle East and North Afrika”, *ECFR.EU*, 2 July 2021, <https://ecfr.eu/article/greece-in-the-eastern-mediterranean-turning-engagement-into-influence/> (accessed in June 24, 2023).

Παυλόπουλος Προκόπης, «Η αμυντική θωράκιση των Ελληνικών νησιών του Αιγαίου κατά το διεθνές και το Ευρωπαϊκό δίκαιο», *Η Ναυτεμπορική*, 11 Φεβρουαρίου 2022, <https://www.naftemporiki.gr/politics/1296976/pr-pavlopoulos-i-amyntiki-thorakisi-ton-ellinikon-nision-tou-aigaiou-kata-to-diethnes-kai-evropaiko-dikaio/> (έγινε πρόσβαση στις 22 Ιουλίου 2023).

Στούκας Μιχαήλ, «Η συνθήκη της Λωζάνης: Τα άρθρα που αφορούν Ελλάδα και Τουρκία.» *Πρώτο θέμα*, 17 Δεκεμβρίου 2014, <https://www.protothema.gr/stories/article/741915/i-sunthiki-tis-lozanis-ta-arthra-pou-aforoun-ellada-kai-tourkia/> (έγινε πρόσβαση στις 23 Ιουλίου 2023).

Ταρατσάλου Θεοδώρα, «Ο δρόμος προς την ανεξαρτησία της Ελλάδος», *Maxmag.gr*, 26 Μαρτίου 2021, <https://www.maxmag.gr/afieromata/ellada1821/o-dromos-pros-tin-anexartisia-tis-ellados/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Ιουλίου 2023).

Χεκίμογλου Ευάγγελος, «Η ξεχασμένη Σύμβαση των Αθηνών», *Έθνος*, 26 Οκτωβρίου 2018, <https://www.ethnos.gr/greece/article/1054/hxexasc2b5enhshsyc2b5bashtonathhnon> (έγινε πρόσβαση στις 22 Ιουλίου 2023).

β. Συνθήκες

«Σημαντικές διεθνείς συνθήκες που αφορούν την Ελλάδα- Το πρωτόκολλο του Λονδίνου (1830)», *Ελληνική Δημοκρατία-Υπουργείο εξωτερικών* 2018, <https://www.mfa.gr/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2022).

«Σημαντικές διεθνείς συνθήκες που αφορούν την Ελλάδα- Η Συνθήκη Ειρήνης του Λονδίνου (1913)», *Ελληνική Δημοκρατία-Υπουργείο εξωτερικών* 2018, <https://www.mfa.gr/> (έγινε πρόσβαση στις 20 Δεκεμβρίου 2022).

Βιβλιογραφία

Αλεξανδρής Αλέξης, «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων », στο συλλογικό έργο, *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*, (Αθήνα: Γνώση, 1988)

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος & Κοππά Μαριλένα, *30 χρόνια Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής (1974- 2004)*, (Αθήνα: Λιβάνη, 2005)

Baskin Ogan, «Τουρκική εξωτερική πολιτική και δυτική Θράκη», στο Νίκος Μιχαηλίδης(επιμ.), *Μύθος και Πραγματικότητα (τόμος Α')*, (Αθήνα: Ινφογνώμων, 2001)

Θεοδωρόπουλος Βύρων, *Οι Τούρκοι και εμείς*, (Αθήνα: Φυτράκης, 1988)

Περράκης Στέλιος, *Αιγαίο: Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των Ελληνοτουρκικών διενέξεων*, (Αθήνα: Σάκκουλα 2003)

Ροζάκης Χρήστος Λ, «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις», στο Χρήστος Λ. Ροζάκης(επιμ.), *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική κρίση*, (Αθήνα: Μετόπη, 1979)

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, *Η προοπτική των ελληνοτουρκικών σχέσεων στα πλαίσια του καθεστώτος της Λωζάνης. Βαλκανικά Σύμμεικτα*, (Αθήνα: Ίκαρος, 1989)

Συρίγος Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, (Αθήνα: Πατάκη, 2018)

Παραρτήματα

Παράρτημα 1. Η Σύμβαση της Λωζάνης, περί ανταλλαγής ελληνικών και τουρκικών πληθυσμών.

Σύμβασις περί Ανταλλαγής των Ελληνικών και Τουρκικών Πληθυσμών (Ιανουάριος 1923)

Άρθρον 1.

Από της 1ης Μαΐου 1923, θέλει διενεργηθή η υποχρεωτική ανταλλαγή των Τούρκων υπηκόων, ελληνικού ορθοδόξου θρησκειύματος, των εγκατεστημένων επί των τουρκικών εδαφών, και των Ελλήνων υπηκόων, μουσουλμανικού θρησκειύματος, των εγκατεστημένων επί των ελληνικών εδαφών.

Τα πρόσωπα ταύτα δεν θα δύνανται να έλθωσιν ίνα εγκατασταθώσιν εκ νέου εν Τουρκία ή αντιστοίχως εν Ελλάδι, άνευ της αδείας της Τουρκικής Κυβερνήσεως ή αντιστοίχως της Ελληνικής Κυβερνήσεως.

Άρθρον 2.

Δεν θα περιληφθώσιν εις την εν τω πρώτω άρθρω προβλεπομένην ανταλλαγήν:

α) οι Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως·

β) οι Μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης.

Θέλουσι θεωρηθή ως Έλληνες κάτοικοι της Κωνσταντινουπόλεως, πάντες οι Έλληνες οι εγκατεστημένοι ήδη προς της 30ής Οκτωβρίου 1918, εν τη περιφέρεια της Νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ως αύτη καθορίζεται διά του νόμου του 1912.

Θέλουσι θεωρηθή ως μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης, πάντες οι Μουσουλμάνοι οι εγκατεστημένοι εν τη περιοχή ανατολικώς της μεθορίου γραμμής της καθορισθείσης τω 1913 διά της Συνθήκης του Βουκουρεστίου.

Παράρτημα 2. Άρθρα της Συνθήκης της Λωζάνης, (37-45)

ΤΜΗΜΑ Ε. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ

Άρθρον 37.

Η Τουρκία αναλαμβάνει την υποχρέωσιν όπως αι εν τοις άρθροις 38 – 44 περιεχόμεναι διατάξεις αναγνωρισθώσιν ως θεμελιώδεις νόμοι, όπως ουδείς νόμος ή κανονισμός ή επίσημος τις πράξις διατελώσιν εν αντιφάσει ή εν αντιθέσει προς τας διατάξεις ταύτας και όπως ουδείς νόμος ή κανονισμός ή επίσημος τις πράξις κατισχύωσιν αυτών.

Άρθρον 38.

Η Τουρκική Κυβέρνησις αναλαμβάνει την υποχρέωσιν να παρέχη εις πάντας τους κατοίκους της Τουρκίας πλήρη και απόλυτον προστασίαν της ζωής και της ελευθερίας αυτών, αδιακρίτως γεννήσεως, εθνικότητος, γλώσσης, φυλής ή θρησκείας.

Πάντες οι κάτοικοι της Τουρκίας δικαιούνται να πρεσβεύωσιν ελευθέρως, δημοσία τε και κατ' ιδίαν, πάσαν πίστιν, θρησκείαν ή δοξασίαν ων η άσκησις δεν ήθελεν είναι ασυμβίβαστος προς την δημόσιαν τάξιν και τα χρηστά ήθη.

Αι μη μουσουλμανικαί μειονότητες θα απολαύωσιν πλήρως της ελευθερίας κυκλοφορίας και μεταναστεύσεως, υπό την επιφύλαξιν των εφαρμοζομένων, εφ' όλου ή μέρους του εδάφους, εις άπαντας τους τούρκους υπηκόους μέτρων άτινα, ήθελον τυχόν ληφθή υπό της Τουρκικής Κυβερνήσεως χάριν της εθνικής αμύνης και της τηρήσεως της δημοσίας τάξεως.

Άρθρον 39.

Οι ανήκοντες εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας υπήκοοι τούρκοι θα απολαύωσι των αυτών αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων ων και οι μουσουλμάνοι.

Πάντες οι κάτοικοι της Τουρκίας, άνευ διακρίσεως θρησκεύματος, θα ώσιν ίσοι απέναντι του νόμου.

Η διαφορά θρησκείας, δοξασίας ή πίστεως δεν οφείλει να αποτελέση κώλυμα δι* ουδένα τούρκον υπήκοον ως προς την απόλαυσιν των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων και ιδία την παραδοχήν εις τας δημοσίας θέσεις, αξιώματα και τιμάς ή την εξάσκησιν των διαφόρων επαγγελμάτων και βιομηχανιών.

Ουδείς περιορισμός θέλει επιβληθή κατά της ελευθέρας χρήσεως παρά παντός τούρκου υπηκόου οιασδήποτε γλώσσης, είτε εν ταις ιδιωτικαίς ή εμπορικαίς σχέσεσιν, είτε ως προς την θρησκείαν τον τύπον και πάσης φύσεως δημοσιεύματα, είτε εν ταις δημοσίαις συναθροίσεσιν.

Παρά την ύπαρξιν της επισήμου γλώσσης, θα παρέχωνται αι προσήκουσαι ευκολίαι εις τους τούρκους υπηκόους, τους λαλούντες γλώσσαν άλλην ή την

τουρκικήν, δια την προφορικήν χρήσιν της γλώσσης, αυτών ενώπιον των δικαστηρίων.

Άρθρον 40.

Οι τούρκοι υπήκοοι, οι ανήκοντες εις μη μουσουλμανικάς μειονότητες, θα απολαύωσι “νομικώς” και πραγματικώς της αυτής προστασίας και των αυτών εγγυήσεων των απολαύουσι και οι λοιποί τούρκοι υπήκοοι, θα έχωσιν ιδίως ίσον δικαίωμα να συνιστώσι, διευθύνωσι και εποπτεύωσιν, ιδίαις δαπάναις, παντός είδους, φιλανθρωπικά, θρησκευτικά ή κοινωφελή ιδρύματα, σχολεία και λοιπά εκπαιδευτήρια μετά του δικαιώματος να ποιούνται ελευθέρως εν αυτοίς χρήσιν της γλώσσης των και να τελώσιν ελευθέρως τα της θρησκείας των.

Άρθρον 41.

Εν ταις πόλεσι και περιφερείαις, ένθα διαμένει σημαντική αναλογία υπηκόων, μη μουσουλμάνων η Τουρκική Κυβέρνησις θα παρέχη ως προς την δημοσίαν εκπαίδευσιν, τας προσήκουσας ευκολίας προς εξασφάλισιν της εν τοις δημοτικοίς σχολείοις παροχής εν τη ιδία αυτών γλώσση, της διδασκαλίας εις τα τέκνα των εν λόγω τούρκων υπηκόων. Η διάταξις αύτη δεν κωλύει την Τουρκικήν Κυβέρνησιν να καταστήση υποχρεωτικήν την διδασκαλίαν της τουρκικής γλώσσης εν τοις ειρημένοις σχολείοις.

Εν ταις πόλεσι και περιφερείαις, ένθα υπάρχει σημαντική αναλογία τούρκων υπηκόων ανηκόντων εις μη μουσουλμανικάς μειονότητας, θέλει εξασφαλισθή εις τας μειονότητας ταύτας δικαία συμμετοχή εις την διάθεσιν των χρηματικών ποσών, άτινα τυχόν θα εχορηγούντο εκ του δημοσίου χρήματος υπό του προϋπολογισμού του Κράτους ή των δημοτικών και λοιπών προϋπολογισμών επί εκπαιδευτικώ θρησκευτικώ ή φιλανθρωπικώ σκοπώ.

Τα ποσά ταύτα θα καταβάλλωνται εις τους αρμοδίους αντιπροσώπους των ενδιαφερομένων καθιδρυμάτων και οργανισμών.

Άρθρον 42.

Η Τουρκική Κυβέρνησις δέχεται να λάβη απέναντι των μη μουσουλμανικών μειονοτήτων, όσον αφορά την οικογενειακήν ή προσωπικήν αυτών κατάστασιν, πάντα τα κατάλληλα μέτρα, όπως τα ζητήματα ταύτα κανονίζονται συμφώνως προς τα έθιμα των μειονοτήτων τούτων.

Τα μέτρα ταύτα θέλουσιν επεξεργασθή ειδικαί επίτροποι, αποτελούμεναι εξ ίσου αριθμού αντιπροσώπων της Τουρκικής Κυβερνήσεως και μιας εκάστης των ενδιαφερομένων μειονοτήτων. Εν περιπτώσει διαφωνίας, η Τουρκική Κυβέρνησις και το Συμβούλιον της Κοινωνίας των Εθνών θέλουσι διορίσει, από κοινού, επιδιαιτητήν εκλεγόμενον μεταξύ των ευρωπαϊών νομομαθών.

Η Τουρκική Κυβέρνησις υποχρεούται να παρέχη πάσαν προστασίαν εις τας εκκλησίας, συναγωγάς, νεκροταφεία και λοιπά θρησκευτικά καθιδρύματα των ειρημένων μειονοτήτων. Εις τα ευαγή καθιδρύματα ως και τα θρησκευτικά και φιλανθρωπικά καταστήματα των αυτών μειονοτήτων, των ήδη ευρισκομένων εν Τουρκία, θα παρέχεται πάσα ευκολία και άδεια, η δε Τουρκική Κυβέρνησις, προκειμένου περί ιδρύσεως νέων θρησκευτικών και φιλανθρωπικών

καθιδρυμάτων, ουδεμίαν θέλει αρνηθή εκ των αναγκαίων ευκολιών, αίτινες έχουσιν εξασφαλισθή εις τα λοιπά ιδιωτικά καθιδρύματα ομοίας φύσεως.

Άρθρον 43.

Οι εις τας μη μουσουλμανικάς μειονότητας ανήκοντες τούρκοι υπήκοοι δεν θα ώσιν υποχρεωμένοι να εκτελώσι πράξεις αποτελούσας παράβασιν της πίστεως ή των θρησκευτικών των εθίμων, ούτε θα περιπίπτωσιν εις ανικανότητα τίνα αρνούμενοι να παραστήσιν ενώπιον των δικαστηρίων ή να εκτελέσωσι νόμιμόν τίνα πράξιν κατά την ημέραν της εβδομαδιαίας των αναπαύσεως.

Ουχ ήττον, η διάταξις αυτή δεν απαλάσσει τους τούρκους τούτους υπηκόους των υποχρεώσεων, αίτινες επιβάλλονται εις πάντας τους λοιπούς τούρκους υπηκόους προς τήρησιν της δημοσίας τάξεως.

Άρθρον 44.

Η Τουρκία παραδέχεται όπως αι διατάξεις των προηγουμένων άρθρων του παρόντος Τμήματος, εφ' όσον αφορώσιν εις τους μη μουσουλμάνους υπηκόους της Τουρκίας, αποτελέσωσιν υποχρεώσεις διεθνούς συμφέροντος και τεθώσιν υπό την εγγύησιν της Κοινωνίας των Εθνών. Αι διατάξεις αύται δεν δύνανται να τροποποιηθώσιν άνευ της συγκαταθέσεως της πλειοψηφίας του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών.

Η Βρεττανική Αυτοκρατορία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Ιαπωνία υποχρεούνται δια της παρούσης Συνθήκης να μη αρνηθώσιν την συγκατάθεσιν αυτών εις πάσαν τροποποίησιν των ειρημένων άρθρων, ην ήθελε κατά τους νομίμους τύπους αποφασίσει η πλειοψηφία του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών.

Η Τουρκία δέχεται όπως παν Μέλος του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών έχη το δικαίωμα να επισύρη την προσοχήν του Συμβουλίου επί πάσης παραβάσεως ή κινδύνου παραβάσεως οιασδήποτε των υποχρεώσεων τούτων και όπως το Συμβούλιον δύναται να ενεργή καθ' οιονδήποτε τρόπον και παρέχη οιασδήποτε οδηγίας κρινόμενος καταλλήλους και αποτελεσματικός εν τη περιστάσει.

Η Τουρκία δέχεται προς τούτοις όπως, εν περιπτώσει διχογνωμίας επί νομικών ή πραγματικών ζητημάτων αφορώντων τα άρθρα ταύτα, μεταξύ της Τουρκικής Κυβερνήσεως και μιας οιασδήποτε των λοιπών υπογραψασών την παρούσαν Συνθήκην Δυνάμεων ή πάσης άλλης Δυνάμεως Μέλους του Συμβουλίου της Κοινωνίας των Εθνών, η τοιαύτη διχογνωμία θεωρηθή ως διεθνούς χαρακτήρας διαφορά κατά το γράμμα του άρθρου 14 του Συμφώνου της Κοινωνίας των Εθνών.

Η Τουρκική Κυβέρνησις δέχεται όπως πάσα τοιούτου είδους διαφορά, επί τη αιτήσει του ετέρου των Μερών, παραπέμπηται εις το Διαρκές Δικαστήριον Διεθνούς Δικαιοσύνης.

Η απόφασις του Διαρκούς Δικαστηρίου θα η ανέκκλητος, θα έχη δε την ισχύν και το κύρος αποφάσεως εκδοθείσης δυνάμει του άρθρου 13 του Συμφώνου

Άρθρον 45.

Τα αναγνωρισθέντα δια των διατάξεων του παρόντος Τμήματος δικαιώματα εις τας εν Τουρκία μη μουσουλμανικάς μειονότητες, αναγνωρίζονται επίσης υπό της Ελλάδος εις τας εν τω εδάφει αυτής ευρισκομένας μουσουλμανικάς μειονότητες.

Παράρτημα 3. Δήλωση Αποδοχής της αρμοδιότητας του Διεθνούς Δικαστηρίου από την Ελλάδα.

Ελληνική αποδοχή της αρμοδιότητας του Διεθνούς Δικαστηρίου

Δήλωση αναγνώρισεως της αρμοδιότητας του Διεθνούς Δικαστηρίου

«Δηλώνω, εκ μέρους της ελληνικής κυβερνήσεως, ότι αναγνωρίζω ως υποχρεωτική εξ αυτού του γεγονότος (*ipso facto*) και χωρίς ειδική συμφωνία τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου για όλες τις νομικές διαφορές όπως αυτές προσδιορίζονται στο άρθρο 36.2 του καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου, υπό την αίρεση της αμοιβαιότητας, έναντι όποιου άλλου κράτους αποδέχεται την ίδια υποχρέωση. Ωστόσο, η ελληνική κυβέρνηση εξαιρεί από την αρμοδιότητα του δικαστηρίου οποιαδήποτε διαφορά συνδέεται με στρατιωτικά μέτρα αμυντικού χαρακτήρα που έχουν ληφθεί από την Ελλάδα για λόγους εθνικής άμυνας».¹²

*Κάρολος Παπούλιας,
υπουργός Εξωτερικών*

Παράρτημα 4. Casus Belli, της Τουρκίας για την Ελλάδα

ν. Casus belli με «φιλικά αισθήματα»

«Ουδείς μπορεί να φυλακίσει την Τουρκία στα χωρικά ύδατα
μίας χώρας μικρότερης από αυτήν»³⁹

Τον Ιούνιο του 1995, λίγες ημέρες μετά την κύρωση της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας, η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση εξέδωσε ένα ψήφισμα.⁴⁰ Το ψήφισμα ανέφερε ότι:

«Οι ισορροπίες στην κοινή θάλασσα του Αιγαίου μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδος έχουν καθορισθεί με τη Συνθήκη της Λωζάννης της 24ης Ιουλίου 1923. Κατά την ημερομηνία αυτή τα χωρικά ύδατα και των δύο χωρών καθορίστηκαν ως 3 ναυτικά μίλια ...

Η Ελλάδα την 8η Οκτωβρίου 1936, επεκτείνοντας τα χωρικά της ύδατα στα έξι μίλια, απέκτησε το 43,68% του Αιγαίου... Ενώ, τα τουρκικά χωρικά ύδατα στο Αιγαίο, που επεκτάθηκαν σε 6 μίλια το 1964, αντιστοιχούν περίπου στο 7% του Αιγαίου...

Η Ελλάδα, τελευταίως, εξέφρασε την επιθυμία να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια, επωφελούμενη από ορισμένες διατάξεις της Συμβάσεως για το Δίκαιο της Θάλασσας, οι οποίες αναφέρονται, κατ' αρχήν, σε ανοιχτές [δηλ. μη περικλειστές] θάλασσες και ωκεανούς. Σε περίπτωση που αυτό πραγματοποιηθεί, η Ελλάδα θα έχει στην κυριαρχία της το 72% του Αιγαίου...

Δεν είναι δυνατόν ... να αποδεχθεί η Τουρκία ότι θα διεξάγει τη θαλάσσια επικοινωνία της με τις ανοιχτές θάλασσες και τους ωκεανούς διά μέσου των ελληνικών χωρικών υδάτων.

Scanned with CamScanner

Η Τουρκία έχει ζωτικά συμφέροντα στο Αιγαίο. Η τουρκική εθνοσυνέλευση, αν και ελπίζει ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν θα αποφασίσει την επέκταση των χωρικών υδάτων της στο Αιγαίο πέραν των έξι μιλίων, κατά τρόπο που θα διαταράξει την ισορροπία που καθορίστηκε στη Λωζάννη, αποφάσισε να εκχωρήσει στην τουρκική κυβέρνηση όλες τις αρμοδιότητες, περιλαμβανομένων και αυτών που θα κριθούν αναγκαίες από στρατιωτική άποψη, για τη διατήρηση και υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων της χώρας μας. Ακόμη δε, [αποφάσισε] να γνωστοποιήσει [την εκχώρηση] αυτή με φιλικά αισθήματα στην ελληνική και την παγκόσμια κοινή γνώμη».

Scanned with CamScanner

Παράρτημα 5. Οι Όροι για Συμφωνία του Φθινόπωρου του 2003, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Με κάθε επιφύλαξη, οι «επιλεκτικές διαφοροποιήσεις των ορίων της αιγιαλίτιδας» εκινούντο στο ακόλουθο πλαίσιο συμφωνίας:

- Στις ηπειρωτικές ακτές της χώρας (περιλαμβανομένης της Εύβοιας και της Θράκης) τα χωρικά ύδατα θα επεκτείνονταν στα 12 μίλια.
- Στις νησιωτικές ακτές τα χωρικά ύδατα θα επεκτείνονταν στα 8, 9 ή 10 μίλια (δεν είναι σαφές εάν σε αυτές τις περιοχές περιλαμβάνονταν όλες οι νησιωτικές ακτές δίπλα στα τουρκικά παράλια). Οι αριθμοί αυτοί προέκυπταν ως ακολούθως: Τα 8 μίλια ήσαν το ήμισυ της διαφοράς μεταξύ των 6 μιλίων χωρικών υδάτων και των 10 μιλίων εναερίου χώρου. Τα 9 μίλια ήσαν το ήμισυ της διαφοράς μεταξύ των 6 μιλίων χωρικών υδάτων και των 12 μιλίων που έχει δικαίωμα ένα παράκτιο κράτος να επεκτείνει τα χωρικά του ύδατα. Τα 10 μίλια ήσαν το όριο του εναερίου χώρου.
- Σε κάποιες περιοχές δίπλα στα τουρκικά παράλια δεν επρόκειτο να υπάρξει αύξηση των χωρικών υδάτων με σκοπό τη διευκόλυνση της ναυσιπλοΐας.
- Ο εναέριος χώρος θα εναρμονιζόταν με τα νέα όρια της αιγιαλίτιδας ζώνης.
- Μετά την προσυνεννόηση με την Τουρκία, η Ελλάδα θα προχωρούσε σε μονομερή επέκταση των χωρικών της υδάτων. Ουσιαστικά, η Ελλάδα παραιτείτο από οποιαδήποτε περαιτέρω αύξηση των χωρικών της υδάτων στο μέλλον.
- Αμέσως μετά, με κοινό ανακοινωθέν, Ελλάδα και Τουρκία θα ανήγγελλαν την έναρξη διαπραγματεύσεων για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.
- Σε περίπτωση μη συμφωνίας, οι δύο πλευρές θα προχωρούσαν σε σύνταξη συνυποσχετικού για παραπομπή της οριοθετήσεως στο Διεθνές Δικαστήριο. Το συνυποσχετικό έπρεπε να υπογραφεί μέχρι τον Δεκέμβριο του 2004.